

MISIONI I ODIHR-IT PËR VËZHGIMIN E ZGJEDHJEVE Republika e Maqedonisë së Veriut, Zgjedhjet lokale, 17 tetor 2021

DEKLARATË PËR GJETJET DHE PËRFUNDIMET PARAPRAKE PËRFUNDIMET PARAPRAKE

Zgjedhjet lokale të 17 tetorit ishin konkurruese dhe liritë themelore u respektuan gjerësisht, por mangësitë e shumta në kornizën ligjor e nënvizojnë nevojën për një reformë gjithëpërfshirëse. Partitë kryesore parlamentare gëzojnë përparësi sistemore, veçanërisht në shpërndarjen e burimeve publike për zhvillim të fushatës, duke përfshirë edhe në media. Kandidatët mund të zhvillojnë fushatën lirshëm, por retorika negative, që shpesh i kishte për synim gratë, e tërhoqi vëmendjen nga debatet e fokusuara në probleme konkrete. Administrata zgjedhore e respektoi shumicën e afateve ligjore, por aftësia e saj për ta përmbushur mandatin e saj u kufizua për shkak të të personelit dhe kapacitetit të kufizuar operativ. Zbatimi i vonshëm i identifikimit biometrik të votuesve krijoi sfida shtesë në administrimin e zgjedhjeve. Dita e zgjedhjeve, duke përfshirë edhe numërimin e votave, në përgjithësi u vlerësua pozitivisht, përkundër problemeve të shpeshta me pajisjet biometrike, votimin në grup dhe disa gabimeve procedurale gjatë numërimit dhe nxjerrjes së rezultateve. Publikimi i informacionit zgjedhor gjatë gjithë ditës, duke përfshirë edhe të dhënat e rezultateve paraprake për secilin vendvotim në natën e zgjedhjeve, e rriti transparencën.

Kushtetuta i garanton liritë themelore, ndërsa Kodi Zgjedhor shërben si bazë teknike për zhvillimin e të gjitha llojeve të zgjedhjeve. Zbrazëtirat dhe mospërputhjet e shumta në ligj, duke përfshirë edhe ato të shkaktuara nga ndryshimet e shpeshta dhe shpesh të papërputhura, e zvogëluan sigurinë ligjore dhe ndikuan negativisht në administrimin pa pengesa të zgjedhjeve. Më 15 shtator, Kuvendi miratoi një numër ndryshimesh në Kodin Zgjedhor që vlejné për këto zgjedhje, pa debat publik ose konsultim me palët kryesore të interesit që është në kundërshtim me praktikën e mira ndërkombëtare. Këto ndryshime e adresuan pjesërisht disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it, të tilla si përcaktimin e kohëzgjatjes së mandatit të anëtarëve të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve dhe lejimin për të votuar për qytetarët, të cilëve u kishin skaduar letërnjoftimet pas shpalljes së zgjedhjeve. Megjithatë, rekomandimet e tjera të ODIHR -it, duke përfshirë edhe ato që kanë të bëjnë me një rishikim gjithëpërfshirës të kornizës ligjore zgjedhor, mbeten të patrajtuara. Shumica e bashkëbiseduesve të Misionit për Vëzhgimin e Zgjedhjeve (MVZ) të ODIHR-it vunë në dukje se ndryshimet kishin mbështetje të gjerë politike, por nënvizuan se reformat më gjithëpërfshirëse dhe me një proces konsultativ, mbeten të nevojshme.

Këshillat dhe kryetarët e 80 komunave dhe të Qytetit të Shkupit zgjidhen për një mandat katërvjeçar. Këshillat zgjidhen sipas sistemit proporcional me lista të mbyllura, ndërsa kryetarët e komunave zgjidhen në garë me sistemin e shumicës. Nëse asnjë kandidat për kryetar komune nuk fiton shumicën absolute të votave të hedhura në rrethin e parë të zgjedhjeve, dy javë më vonë mbahet rrethi i dytë, midis dy kandidatëve me numër më të madh votash. Kërkesa që një e treta e votuesve të regjistruar duhet të dalin në rrethin e parë, madje dhe në zgjedhjet e përsëritura, që zgjedhjet për kryetar komune të jenë të vlefshme mund të çojë potencialisht në një cikël të zgjedhjeve të përsëritura.

Administrata zgjedhore e respektoi shumicën e afateve ligjore, përkundër afatit të ngushtë kohor për t'u përshtatur me ndryshimet e fundit dhe risitë e tjera. Megjithatë, kapaciteti i saj operativ dhe aftësia për ta kryer detyrën e saj në mënyrë të pavarur, u kufizuan për shkak të mungesës së personelit të përherëshëm dhe vendet e lira në pozicionet kryesore. KSHZ-ja në përgjithësi i kreu detyrat e saj në mënyrë kolegjiale dhe mbajti mbledhje të rregullta të hapura, të cilat u transmetuan drejtpërdrejt në internet, megjithëse jo të gjitha vendimet dhe udhëzimet u publikuan në mënyrë konsekuente dhe në

kohë, gjë që e zvogëloi transparencën. Megjithëse shumica e Komisioneve Zgjedhore Komunale (KZZ) dhe Komisioni Zgjedhor i Qytetit të Shkupit (KZQK) i menaxhuan përgatitjet teknike dhe administrative të zgjedhjeve në mënyrë adekuate, KZK-të dhe Këshillat Zgjedhorë (KZ) u përballën me një largim të konsiderueshëm midis anëtarëve të tyre, gjë që, në disa raste, e pengoi punën e tyre. Përbërja e organeve për menaxhimin e zgjedhjeve në përgjithësi ishte në përputhje me kërkesat ligjore për përfaqësimin gjinor dhe etnik, por vetëm 2 nga 7 anëtarët e KSHZ-së janë gra.

Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së së ODIHR-it shprehën besim në saktësinë dhe besueshmërinë e regjistrimit të votuesve, megjithëse disa pranuan se një numër i konsiderueshëm i qytetarëve që banojnë jashtë vendit mbeten në regjistër pasi mbajnë një vendbanim zyrtar në vend. Qytetarët mund të privohen nga e drejta e votës me vendim të gjykatës në bazë të aftësisë së kufizuar intelektuale ose psiko-sociale, që është në kundërshtim me detyrimet dhe standardet ndërkombëtare. Kërkesa ligjore që KSHZ-ja ta mirëmbajë regjistrin e votuesve me nxjerrjen e drejtpërdrejtë të të dhënave nga Regjistri qendror i popullsisë ende nuk është zbatuar në praktikë. Identifikimi biometrik i votuesve u përdor për herë të parë në këto zgjedhje pa ndonjë projekt pilot ose testim gjithëpërfshirës. Afati i shkurtër kohor për zbatimin, e pengoi KSHZ-në që t'i miratojë në kohë aktet nënligjore, procedurat, trajnimet dhe edukimin e votuesve. Megjithatë, shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së së ODIHR-it, duke përfshirë partitë politike, e mirëpritën futjen në përdorim të identifikimit biometrik të votuesve, si një mjet efektiv për të parandaluar mashtrimin.

Procesi i regjistrimit të kandidatëve, në përgjithësi, ishte gjithëpërfshirës. KZK-të dhe KZQK-ja regjistruan gjithsej 299 kandidatë për kryetarë të komunave dhe 571 lista këshilltarësh me 10,649 kandidatë. Megjithëse, gratë përbënin rreth 45 për qind të të gjithë kandidatëve për këshilltarë, në përputhje me kërkesat ligjore për përfaqësimin gjinor, dhe ishin bartëse në 111 lista, kurse vetëm 8 për qind e kandidatëve për kryetarë komune ishin gra. Kandidatët mund të emërohen nga partitë politike dhe koalicionet e partive, ose mund të kandidojnë në mënyrë të pavarur, të mbështetur nga grupe të votuesve; megjithatë, pamundësia për të garuar individualisht është në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së. Numri i nënshkrimeve mbështetëse që kërkohen për kandidaturat e pavarura në shumicën e komunave nuk është në përputhje me praktikën e mira ndërkombëtare.

Fushata zgjedhore ishte aktive dhe në përgjithësi paqësore në të gjithë vendin, por retorika negative e tërhoqi vëmendjen nga debatet e fokusura në probleme konkrete. Megjithëse masat e sigurisë në lidhje me pandeminë e KOVID-19 ndikuan në fushatë, të drejtat dhe liritë themelore u respektuan dhe garuesit mund ta zhvillonin fushatë lirshëm. Çështjet që lidhen me barazinë gjinore dhe të drejtat e grave kryesisht mungonin në platformat dhe fjalimet e garuesve, dhe gratë nuk ishin të përfaqësuara në mënyrë adekuate në fushatat e partive. Ndalimet ekzistuese për përdorimin e burimeve administrative në fushatë u përforcuan me ndryshimet e shtatorit të vitit 2021, por në mungesë të monitorimit sistematik nga institucionet përkatëse, efektiviteti i këtyre masave mbeti i paqartë. MVZ-ja e ODIHR-it vuri në dukje raste të izoluar të frikësimit të kandidatëve dhe pranoi pretendime për presion ndaj kandidatëve për t'u tërhequr nga gara dhe disa pretendime të besueshme për presion ndaj votuesve dhe për blerjen e votave. Megjithëse disa hetime të rasteve individuale u filluan para ditës së zgjedhjeve, u ndërmoren vetëm veprime të kufizuara nga udhëheqësit politikë për të reaguar ndaj pretendimeve të tilla.

Fushatat zgjedhore mund të financohen nga fondet vetanake të partive politike dhe kreditë bankare, si dhe nga donacionet. Ligji i përcakton shumat maksimale për donacionet dhe shpenzimet e fushatës dhe parashikon sanksione për shkeljen e rregullave të financimit të fushatës. Nga garuesit u kërkua që të dorëzojnë dy raporte të financimit të fushatës para ditës së zgjedhjeve, por nuk iu kërkua të shpalosin të gjitha burimet e të ardhurave ose shpenzimet, në kundërshtim me praktikën e mira. Përkundër kornizës gjithëpërfshirëse ligjore për financimin e fushatës, disa zbrazëtira dhe mospërputhje mbeten, e po ashtu edhe rekomandimet e institucioneve përkatëse nuk janë zbatuar. Në përgjithësi, informacioni i kufizuar publik edhe mbikëqyrja e pamjaftueshme e zvogëloi transparencën dhe e minoi zbulimin e shkeljeve të mundshme.

Monitorimi i mediave nga MVZ-ja e ODIHR-it zbuloi se mbulimi i përgjithshëm në lidhje me zgjedhjet ishte me ton neutral. Gjatë periudhës së fushatës zyrtare, dy partitë më të mëdha dominuan në lajmet e transmetuesve kombëtarë të monitoruar. Përkundër rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it, Kodi Zgjedhor vazhdon ta përcaktojë përmbajtjen e lajmeve të transmetuesit publik, RTM. Reklamat e paguara në mediat transmetuese, të shkruara dhe ato online gjatë fushatës financohen drejtpërdrejt dhe ekskluzivisht nga buxheti i shtetit, gjë që u kritikua nga disa bashkëbisedues se e inkurajon klientelizmin. Rregullorja joadekuate për shpërndarjen e këtyre mjeteve midis garuesve siguroi një përparësi të dukshme për disa parti parlamentare, në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe praktikrat e mira.

Legjislacioni për zgjidhjen e kontesteve zgjedhore përmban zbrazëtira dhe paqartësi të shumta, të cilat e pengojnë procesin, ndërsa afatet e reja kohore, të përcaktuara me ndryshimet më të fundit në Kodin Zgjedhor, krijuan paqartësi shtesë. Rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it në lidhje me shqyrtimin e kontesteve zgjedhore mbeten të patrajtuara. Baza ligjore e votuesve për të parashtruar kundërshtime është e kufizuar në rastet që kanë të bëjnë me Listat Zgjedhore dhe të drejtat e tyre individuale të votimit, në kundërshtim me praktikrat e mira. Përkundër kërkesës ligjore për të mbajtur seancë publike, Gjykata Administrative shumicën e ankesave e shqyrtoi pa seancë publike, që është në kundërshtim me detyrimet ndërkombëtare. Megjithatë Gjykata Administrative i publikoi vendimet e saj në lidhje me kundërshtimet në kohë, vendimet e KSHZ-së nuk u publikuan, gjë që e zvogëloi transparencën.

Dita e zgjedhjeve ishte në përgjithësi paqësore, me një pjesëmarrje prej 49.0 për qind të votuesve, të shpallur nga KSHZ-ja. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it i vlerësuan pozitivisht proceset e hapjes dhe të votimit në vendvotimet e vëzhguara. Megjithatë, vëzhguesit vunë re probleme të shpeshta me pajisjet identifikuese biometrike, në veçanti dështimin e përhapur të pajisjeve për të skenuar me sukses gjurmët e gishtërinjve të votuesve. Shumica e KZ-ve i trajtuan këto probleme në mënyrë profesionale. Procedurat e votimit u respektuan në përgjithësi, ashtu si dhe masat mbrojtëse për KOVID-19. Megjithatë, vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it vunë re probleme me fshehtësinë e votës dhe votimin në grup të përhapur gjerësisht, që ndikon negativisht në pjesëmarrjen e grave. Numërimi i votave u vlerësua pozitivisht në pjesën dërrmuese të vendvotimeve ku u vëzhgova ky proces, por vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan se shumë KZ nuk i ndoqën procedurat e përcaktuara dhe kishin probleme në kompletimin e protokolleve të rezultateve. U vërejtën disa raste të ndërhyrjes së panevojshme në numërim, të gjitha nga përfaqësuesit e kandidatëve. Procesi i nxjerrjes së rezultateve u vlerësua negativisht në shumë raporte që u dorëzuan nga vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it, kryesisht për shkak të kushteve të joadekuate dhe organizimit të dobët.

GJETJET PARAPRAKE

Sfondi dhe konteksti politik

Më 6 gusht të vitit 2021, Kryetari i Kuvendit i shpalli zgjedhjet lokale për më 17 tetor. Zgjedhjet e mëparshme lokale u mbajtën në vitin 2017, kur koalicioni zgjedhor i udhëhequr nga Lidhja Social Demokratike e Maqedonisë (LSDM), e cila kishte krijuar një koalicion qeveritar pas zgjedhjeve të parakohshme parlamentare të mbajtura në dhjetor të vitit 2016, fitoi kontrollin në shumicën e

komunave.¹ Qeveria, e kryesuar nga kryetari i LSDM-së Zoran Zaev, mbështetet nga një koalicion i LSDM-së, Bashkimit Demokratik për Integrim (BDI-së) dhe disa partive më të vogla politike.²

Gratë janë më pak të përfaqësuara në funksionet e zgjedhura publike, me vetëm 45 nga 120 vende në kuvendin aktual, dhe 4 nga 15 postet ministore në qeveri. Në zgjedhjet lokale të vitit 2017, gratë u zgjodhën në 6 nga 81 postet e kryetarëve të komunave, dhe 455 nga 1,388 këshilltarë të zgjedhur ishin gra (33.7 për qind).

Në periudhën para zgjedhjeve, çështjet e politikës kombëtare dhe ndërkombëtare dominuan në debatin publik dhe u reflektuan përfundimisht në fushatat e zgjedhjeve lokale. Këto përfshinin aspiratat e vendit për anëtarësimin në Bashkimin Evropian (BE) dhe vonesat e vazhdueshme të bisedimeve për anëtarësim, mosmarrëveshjet mbi menaxhimin e pandemisë së KOVID-19 nga qeveria, dhe situatën ekonomike, veçanërisht shkallën e lartë të papunësisë dhe të emigracionit. Regjistrimi i popullsisë, i pari që nga viti 2002, u krye midis 5 dhe 30 shtatorit, edhe pse pati kërkesa për ta zgjatur periudhën e regjistrimit dhe pretendime nga partitë opozitare se metodologjia ishte joadekuate.³

Korniza ligjore dhe sistemi zgjedhor

Zgjedhjet lokale kryesisht janë të rregulluara me Kushtetutën e vitit 1991, Kodin Zgjedhor të vitit 2006, dhe aktet e tjera relevante.⁴ Maqedonia e Veriut i ka ratifikuar instrumentet kryesore ndërkombëtare për të drejtat e njeriut që kanë të bëjnë me mbajtjen e zgjedhjeve demokratike.⁵

Kushtetuta i garanton liritë themelore, ndërsa Kodi Zgjedhor shërben si bazë teknike për zhvillimin e të gjitha llojeve të zgjedhjeve. Boshllëqet dhe mospërputhjet e shumta në ligj, duke përfshirë edhe ato të shkaktuara nga ndryshimet e shpeshta dhe shpesh të papërputhura, e zvogëluan sigurinë ligjore dhe ndikuan negativisht në administrimin pa pengesa të zgjedhjeve. Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve (KSHZ) miratoi rregullore për t'i plotësuar ligjet, por shumë prej tyre u miratuan vetëm pak para ditës së zgjedhjeve, gjë që e përkeqësoi pasigurinë ligjore.

---

¹ Aktualisht, nga 80 komuna dhe Qyteti i Shkupit, LSDM-ja ka 57 kryetarë komunash, Bashkimi Demokratik për Integrim (BDI) i shqiptarëve etnikë 10, Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase - Partia Demokratike për Unitetin Kombëtar Maqedonas (VMRO-DPMNE) 5, dhe Aleanca për Shqiptarët (ASH) 3, ndërsa 3 kryetarë komunash janë të pavarur. Partia Demokratike e Shqiptarëve (PDSH), Lëvizja BESA e shqiptarëve etnikë (BESA) dhe Partia Demokratike e Turqve në Maqedoni (PDTM) kanë nga një kryetar komune.

² Qeveria aktuale përfshin gjithashtu një ministër nga Lëvizja BESA (BESA) dhe një nga Partia Liberal Demokratike (PLD). Koalicioni i udhëhequr nga LSDM-ja që i fitoi zgjedhjet parlamentare në vitin 2020 përfshinte 20 parti më të vogla.

³ Për shembull, partitë AA dhe "Levica" (E Majta) e kritikuan metodologjinë dhe kërkuan zgjatjen e regjistrimit, duke pretenduar se nuk ishin përfshirë të gjithë qytetarët.

⁴ Duke përfshirë Ligjin për Financimin e Partive Politike të vitit 2004, Ligjin për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktit të Interesave të vitit 2019, Ligjin për Mediat të vitit 2013 dhe Ligjin për Shërbimet Audio dhe Audiovizuale Mediatike të vitit 2013.

⁵ Duke përfshirë Paktin Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike të vitit 1966 (PNDKP), Konventën Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor të vitit 1965 (KNEDR), Konventën e Kombeve të Bashkuara për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave të vitit 1979 (KEDNG), Konventën e KB-së kundër Korrupsionit të vitit 2003 (KKBKK), Konventën e KB-së për të Drejtat e të Personave me Aftësi të Kufizuara të vitit 2006 (KDPAK), dhe Konventën Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore të vitit 1950 (KEDNJ). Maqedonia e Veriut është anëtare e Komisionit Evropian për Demokraci përmes Ligjit, të Këshillit të Evropës (Komisioni i Venedikut) dhe e Grupit të Shteteve kundër Korrupsionit (GRECO).

Kodi Zgjedhor është ndryshuar ndjeshëm që nga zgjedhjet e fundit lokale, duke përfshirë edhe dy herë në vitin 2021.⁶ Në një mbledhje të paparaparë më 15 shtator, në kundërshtim me praktikat e mira ndërkombëtare, Kuvendi miratoi një numër ndryshimesh që vlejné për këto zgjedhje lokale.⁷ Me këto ndryshime, ndër të tjera, u përcaktua kohëzgjatja e mandatit të anëtarëve të KSHZ-së, iu lejua të votojnë qytetarëve të cilëve u kishin skaduar letërnjoftimet pas shpalljes së zgjedhjeve, u mundësua tërheqja e listave të kandidatëve brenda 48 orëve nga regjistrimi, si dhe u përcaktua përgjegjësia e pjesëmarrësve në fushatë për përmbajtjen e reklamave të fushatës, duke i trajtuar kështu disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it. Me këto ndryshime gjithashtu u rregulluan disa aspekte të procedurave zgjedhore gjatë një pandemie, si dhe përdorimi e automjeteve publike gjatë periudhës zgjedhore, dhe u shkurtua afati për dorëzimin e raporteve përfundimtare të financimit të fushatës. Përkundër ndryshimeve të shpeshta të Kodit Zgjedhor, një numër rekomandimesh të ODIHR-it mbeten të patrajtuara, duke i përfshirë edhe ato që kanë të bëjnë me një rishikim gjithëpërfshirës të kornizës ligjore zgjedhore.⁸

Ndryshimet e 15 shtatorit u miratuan me procedurë të shkurtuar, pa debat publik paraprak. Megjithëse pranuan se ndryshimet e fundit u miratuan shumë afër ditës së zgjedhjeve, shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së së ODIHR-it theksuan se procesi kishte mbështetje të gjerë politike, edhe pse palët kryesore të interesit siç është KSHZ-ja, theksuan se nuk janë konsultuar për propozim-ndryshimet dhe ngritën shqetësime në lidhje me miratimin e nxituar të ndryshimeve të rëndësishme dhe kapacitetin teknik për t'i zbatuar ato brenda kohës së kufizuar që kishte mbetur deri para ditës së zgjedhjeve.⁹ Megjithëse Ministria e Drejtësisë në janar formoi një grup pune ndërinstitucional i përbërë nga përfaqësues të partive politike, organizatave të shoqërisë civile (OSHC), komuniteti i ekspertëve dhe organizatave ndërkombëtare, për të propozuar ndryshime në Kodin Zgjedhor, MVZ-ja e ODIHR-it u informua se partitë politike në përgjithësi, ishin ngurruese për të kontribuar në punën e tij dhe se shumë sugjerime nga grupi i punës nuk u morën parasysh nga Kuvendi.¹⁰

Zgjedhjet lokale mbahen çdo katër vjet për të zgjedhur këshillat dhe kryetarët e 80 komunave dhe të Qytetit të Shkupit. Këshillat zgjidhen sipas sistemit proporcional me lista të mbyllura, pa prag të përcaktuar.¹¹ Kryetarët e komunave zgjidhen me sistem të shumicës me dy rrethe zgjedhore. Nëse asnjë kandidat nuk fiton shumicën absolute të votave të hedhura në rrethin e parë të zgjedhjeve, dy javë më vonë mbahet rrethi i dytë, midis dy kandidatëve me numër më të madh votash. Një e treta e votuesve të regjistruar duhet të dalin në zgjedhjet për kryetar komune, që ato të jenë të vlefshme në rrethin e parë; përndryshe zgjedhjet duhet të përsëriten.¹² Zgjedhjet e përsëritura mbahen sipas të njëjtës kërkesë për dalje në zgjedhje, duke çuar potencialisht në një cikël të zgjedhjeve të përsëritura. Kërkesa për

⁶ Më 2 prill u miratuan ndryshimet për t'i plotësuar dispozitat për identifikimin biometrik të votuesve. Më parë, ndryshimet në Kodin Zgjedhor u miratuan në shkurt të vitit 2020, duke ndikuar në shumicën e procedurave zgjedhore dhe përgjegjësitë kryesore të administratës zgjedhore. Kodi u ndryshua gjithashtu në vitin 2017, 2018 dhe 2019.

⁷ Seksioni 5 i [Deklaratës Interpretuese të Komisionit të Venedikut mbi Stabilitetin e Legjislacionit Zgjedhor të vitit 2005](#), parashikon që "çdo reformë e legjislacionit zgjedhor që do të zbatohet gjatë zgjedhjeve duhet të bëhet mjaft herët të mund të zbatohet me të vërtetë në zgjedhje".

⁸ Megjithëse Kuvendi njoftoi se ndryshimet e shtatorit të vitit 2021 rrjedhin nga rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it, MVZ-ja e ODIHR-it u informua se një reformë zgjedhore gjithëpërfshirëse është planifikuar për periudhën pas zgjedhjeve, për t'i implementuar, ndër të tjera, rekomandimet e ODIHR-it të cilat mbeten të patrajtuara.

⁹ Ndryshimet u parashtruan nga deputetët e 6 grupeve parlamentare, që përfaqësonin edhe pushtetin edhe opozitën, dhe u miratuan pothuajse unanimisht (78 vota për, 2 kundër dhe 1 abstenim).

¹⁰ Grupi i punës u krijua në vitin 2015 dhe u riformua pas një marrëveshjeje të korrikut të vitit 2016 midis katër partive politike; grupi vazhdoi aktivitetet e tij deri në vitin 2021 nën koordinimin e Ministrisë së Drejtësisë.

¹¹ Numri i kandidatëve në listë duhet të jetë i barabartë me numrin e vendeve të parapara në komunën përkatëse, i cili ndryshon nga në 9 në 33, varësisht nga numri i popullsisë. Këshilli i Qytetit të Shkupit ka 45 vende këshilltarësh. Mandatet shpërndahen duke përdorur formulën e *d'Hondt-it*.

¹² Ligji nuk përcakton afat kohor se kur duhet të përsëriten zgjedhjet për kryetar të komunës.

pjesëmarrje të votuesve nuk zbatohet për rrethet e dyta të mundshme dhe për zgjedhjet e këshillave komunalë.

Administrimi i zgjedhjeve

Zgjedhjet u administruan nga një strukturë me tre nivele, e udhëhequr nga KSHZ-ja dhe e përbërë nga 80 Komisione Zgjedhore Komunale (KZK) dhe Komisioni Zgjedhor i Qytetit të Shkupit (KZQK), 3,384 Këshilla Zgjedhorë (KZ), si dhe 88 Këshilla Zgjedhorë të veçanta, të krijuara për ta menaxhuar votimin e hershëm për votuesit pozitivë ndaj KOVID-19 dhe ata që janë në vetizolim.¹³ Përkundër afatit të ngushtë kohor për t'u përshtatur me ndryshimet e fundit, organet e administratës zgjedhore e respektuan shumicën e afateve ligjore. Megjithatë, kapaciteti operativ i administratës zgjedhore dhe aftësia e saj për ta përmbushur mandatin e saj në mënyrë të pavarur u kufizua për shkak të mungesës së personelit të përhershëm, veçanërisht në sektorin e TI-së dhe atë juridik, përkundër rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it. Kapaciteti i përgjithshëm organizativ i KSHZ-së dhe i strukturave të tij administrative u përkeqësua edhe më shumë nga mungesa afatgjatë e Sekretarit të përgjithshëm.¹⁴

KSHZ-ja është një organ i përhershëm i përbërë nga shtatë anëtarë të cilët zgjidhen nga Kuvendi.¹⁵ KSHZ-ja në përbërjen e saj aktuale u emërua në janar të vitit 2021, për një mandat maksimal dyvjeçar; megjithatë, me ndryshimet e bëra më 15 shtator, mandati i KSHZ-së u përcaktua dhe u zgjat në pesë vjet, duke i trajtuar kështu rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it. Ndryshimet e fundit të Kodit Zgjedhor, si dhe dorëzimi i vonshëm i pajisjeve të reja për identifikimin biometrik të votuesve (PIBV) i vonuan përgatitjet teknike dhe administrative ndikuan dhe i vonuan përgatitjet teknike dhe administrative të zgjedhjeve dhe kërkonin përshtatje në momentin e fundit të udhëzimeve, programeve të trajnimit dhe edukimit, të KSHZ-së, si dhe të materialeve dhe procedurave të ditës së zgjedhjeve. KSHZ-ja i kreu detyrat e saj kryesisht në mënyrë kolegjiale dhe mbajti mbledhje të rregullta, të cilat ishin të hapura për mediat, vëzhguesit dhe përfaqësuesit autorizuar të kandidatëve dhe u transmetuan drejtpërdrejt në internet, me ç'rast incizimet ishin në dispozicion edhe në kanalën e KSHZ-së në YouTube. Mbledhjet u lajmëruan vetëm përmes listës zyrtare të e-mail-eve, shpesh pak para se të mbahen mbledhjet. Jo të gjitha vendimet dhe udhëzimet e miratuara nga KSHZ-ja u publikuan në ueb-faqen e saj në mënyrë konsekuente dhe në kohë, gjë që e zvogëloi transparencën e përgjithshme.

Në shumicën e KZK-ve të vëzhguara nga MVZ-ja e ODIHR-it dhe në KZQK, përgatitjet teknike dhe administrative u menaxhuan në mënyrë adekuate. Disa KZK e informuan MVZ-në e ODIHR-it për burimet joadekuate materiale dhe financiare, për shkak të mosshpërndarjes së mjeteve financiare nga buxheti ose për shkak të transferimit të vonshëm të mjeteve financiare nga komunat. KZK-të dhe KZQSh-ja aktuale, si dhe anëtarët jopartiakë të KZ-ve, u emëruan në qershor dhe korrik të vitit 2021, me mandate pesëvjeçare dhe katërvjeçare, respektivisht.¹⁶ KZK-të e mbikëqyrën administrimin e

¹³ Më 30 shtator, KSHZ-ja miratoi një vendim në lidhje me 96 vendvotime të cilat kanë më pak se numri minimal prej 10 votuesve të regjistruar që kërkohet për krijimin e një vendvotimi dhe për këtë arsye ato nuk u hapën në ditën e zgjedhjeve. Votuesit e caktuar në këto vendvotime mund të votonin në vendvotimin më të afërt.

¹⁴ Në të gjithë vendin, KSHZ-ja mbështetet nga 34 Zyra rajonale të përhershme, kompetencat kryesore të të cilave kanë të bëjnë me identifikimin dhe inspektimin e objekteve që përdoren si vendvotime në zonën e tyre të përgjegjësisë, përgatitjen e Listave Zgjedhore dhe administrimin e mbledhjes së nënshkrimeve mbështetëse për emërimin e kandidatëve.

¹⁵ Pas një procesi të hapur të rekrutimit, katër anëtarë, duke përfshirë edhe nënkryetarin, nga partitë në pushtet, ndërsa tre anëtarë, duke përfshirë edhe kryetarin, nga partitë opozitare, nga një listë e aplikuesve. Ndryshimet e shtatorit të vitit 2021 përcaktojnë se në rast të ndryshimit të qeverisë, përbërja e KSHZ-së duhet të përshtatet.

¹⁶ KZK-të dhe KZQSh-ja përbëhen nga pesë anëtarë dhe zëvendësit e tyre, të zgjedhur në mënyrë të rastësishme nga KSHZ-ja nga radhët e punonjësve të administratës shtetërore dhe komunale. KZ-të përbëhen nga tre anëtarë dhe zëvendësit e tyre, të përzgjedhur në mënyrë të rastësishme nga radhët e nëpunësve publikë dhe shtetërorë, dhe dy anëtarë të përkohshëm dhe zëvendësit e tyre, të emëruar nga partitë parlamentare për çdo zgjedhje. KZ-të e posaçme përfshinin tre punonjës shëndetësorë dhe dy përfaqësues të partive politike. Secila nga dy partitë në pushtet dhe dy partitë opozitare, që kanë fituar numrin më të madh të votave në zgjedhjet e fundit parlamentare, emërojnë nga një anëtar dhe një zëvendës.

zgjedhjeve në komunën përkatëse, i regjistruan kandidatët, i emëruan dhe i trajnuan KZ-të, dhe menaxhuan me përgatitjet e tjera teknike. Që nga emërimi i tyre fillestar, përbërja e KZK-ve dhe KZ-ve u ndikua nga një largim i konsiderueshëm midis anëtarëve të përzgjedhur, gjë që në disa raste e pengoi funksionimin e KZK-ve gjatë përgatitjeve zgjedhore. Një numër i konsiderueshëm i zëvendësimeve u bë pak para ditës së zgjedhjeve, gjatë trajnimeve që ishin duke u zhvilluar ose pas përfundimit të tyre, gjë që e zvogëloi vlerën dhe ndikimin e trajnimeve. Procesi i përzgjedhjes së zëvendësuesve u vështirësua për shkak të bazës së vjetruar të të dhënave të punonjësve të sektorit publik.

Përbërja e organeve për menaxhimin e zgjedhjeve ishte në përputhje me kërkesat ligjore për përfaqësimin gjinor dhe etnik.¹⁷ Megjithatë gratë ishin të përfaqësuara mirë në organet zgjedhore të nivelit më të ulët, me ç'rast 49 për qind e anëtarëve të KZK-ve dhe të KZQSh-së ishin gra, dhe ato kryesonin mbi 39 komisione të nivelit të mesëm, vetëm 2 nga 7 anëtarët e KSHZ-së, duke përfshirë edhe nënkryetarin, janë gra, që është më pak se kuota e kërkuar. KSHZ-ja nuk publikoi të dhëna të ndara sipas gjinisë për përbërjen e KZ-ve.

KSHZ-ja zhvilloi një program trajnimi gjithëpërfshirës për organet zgjedhore të nivelit më të ulët dhe trajnerët e certifikuar nga KSHZ-ja. Sesionet fillestare të trajnimit të vëzhguara nga MVZ-ja e ODIHR-it ishin interaktive, informuese dhe të organizuara mirë. Megjithatë, ndryshimet e nevojshme në programet mësimore të trajnimeve, me qëllim që të përfshihen procedurat e rishikuara dhe ato të rejtat, si dhe që të reflektohen përshtatjet e vazhdueshme të softuerit për PIBV, ndikuan negativisht në gjithëpërfshirjen dhe qartësinë e trajnimeve të realizuara.¹⁸ Doracakët e trajnimit ishin në dispozicion vetëm pak para ditës së zgjedhjeve. Disa KZK dhe KZQSh-ja u thanë vëzhguesve të MVZ-së së ODIHR-it se do të kishin përfituar sikur të kishte edhe trajnime shtesë, duke pasur parasysh mungesën e përvojës të disa prej anëtarëve të tyre, futjen e procedurave të reja dhe ndërlikueshmërinë e procesit të regjistrimit të kandidatëve.

Fushata e edukimit të votuesve nga KSHZ-ja filloi dy javë para ditës së zgjedhjeve, kryesisht në ueb-faqen e KSHZ-së dhe në platformat e rrjeteve sociale, e më vonë u zgjerua edhe në mediat transmetuese dhe ato online. Megjithatë, shtrirja e fushatës informuese mbeti e kufizuar dhe nuk kishte informacion të mjaftueshëm për disa aspekte kritike, si për shembull për procedurat e identifikimit dhe regjistrimit të votuesve të ri, dhe përpunimin e të dhënave personale të votuesve.¹⁹

Bashkëbiseduesit e MVZ-së së ODIHR-it nga organizatat që i përfaqësojnë interesat e personave me aftësi të kufizuara vunë në dukje çështjen shumëvjeçare të mungesës së qasjes në procesin zgjedhor për personat me lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar, përkundër disa iniciativave të ndërmarra nga administrata zgjedhore në bashkëpunim me organizatat e tilla, për shkak të barrierave për qasjen fizike në shumicën e objekteve të administratës zgjedhore, si dhe pengesave shoqërore.

Regjistrimi i votuesve

Të gjithë qytetarët që kanë mbushur 18 vjet në ditën e zgjedhjeve kanë të drejtë vote, përveç atyre që u është marrë e drejta e votës në mënyrë të veçantë me vendim të gjykatës në bazë të aftësisë së kufizuar intelektuale ose psiko-sociale. Me ndryshimet e bëra në shtator të viti 2021 u hoq kufizimi i mëparshëm i përgjithshëm mbi të drejtat e votës në bazë të paaftësisë ligjore, por për shkak të miratimit të tyre të

¹⁷ Çdo gjini duhet të përfaqësohet nga të paktën 30 për qind e anëtarëve, e po ashtu duhet të përfaqësohen edhe të gjitha bashkësitë etnike që përbëjnë të paktën 20 për qind të popullsisë në komunën përkatëse.

¹⁸ Trajnime shtesë mbi mënyrën e funksionimit të PIBV-ve u mbajtën prej 12 deri më 15 tetor. Metodologjia e këtyre trajnimeve në përgjithësi u vlerësua negativisht nga vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it, me ç'rast shumë anëtarë të KZ-ve dukej se kishin mungesë besimi për mënyrën e përdorimit të pajisjeve.

¹⁹ Materialet për edukimin e votuesve ishin në dispozicion në gjuhën maqedonase dhe shqipe, të shoqëruara me gjuhën e shenjave, e nganjëherë edhe me titra në gjuhë të tjera. Fushata mediatike u plotësua me turne informative me një minibus anëmbanë vendit.

vonshëm nuk patën efekt në të drejtat e votës në këto zgjedhje. Ky ndryshim nuk i trajton rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it që të hiqen të gjitha kufizimet mbi të drejtat zgjedhore në bazë të aftësisë së kufizuar dhe mbetet në kundërshtim me detyrimet dhe standardet ndërkombëtare.²⁰

Nuk ka një kornizë të konsoliduar ligjore për regjistrimin e votuesve, ndërsa zbrazëtirat në rregulloret e Kodit Zgjedhor janë trajtuar përmes dy rregulloreve të vitit 2016 dhe disa udhëzimeve të KSHZ-së. Për t'u përfshirë në regjistrin e votuesve, qytetarët duhet të kenë adresë të regjistruar në vend dhe letërnjoftim ose pasaportë të vlefshme. Mospërfshirja në regjistrin e votuesve për shkak të mungesës së letërnjoftimit të vlefshëm mbetet një barrë e panevojshme për qytetarët që përndryshe kanë të drejtë të votojnë. Ndryshimet e shtatorit të vitit 2021 u lejuan qytetarëve, letërnjoftimi i të cilëve karte skaduar pas shpalljes së zgjedhjeve dhe të cilët kanë kërkuar letërnjoftim të ri deri në ditën e zgjedhjeve, që të përfshihen në regjistrin e votuesve, duke e trajtuar kështu pjesërisht një rekomandim të mëparshëm të ODIHR-it. Votuesit me të drejtë të cilët nuk ishin përfshirë në regjistrin e votuesve dhe në listat e mëvonshme mund të përfshiheshin në Listën Zgjedhore në ditën e zgjedhjeve në bazë të vendimit të KZK-së përkatëse ose të Gjykatës Administrative.²¹ Sipas KSHZ-së, kjo procedurë do t'u mundësojë edhe votuesve që i mbushin 18 vjet pas rrethit të parë, të votojnë në rrethin e dytë të mundshëm.²²

Megjithëse KSHZ-ja është ligjërisht përgjegjëse për mirëmbajtjen dhe përditësimin e regjistrit të votuesve duke u bazuar në të dhënat e nxjerra nga Regjistri Kombëtar i Popullsisë, në praktikë, Enti Shtetëror Statistikor (ESHS) siguron përpunimin teknik dhe metodologjik të të dhënave të regjistrit të votuesve në bazë të përditësimeve të siguruara nga institucione të ndryshme shtetërore.²³ Sipas Planit Aksional për TI të KSHZ -së, softueri i nevojshëm për t'i marrë përsipër përgjegjësitë nga ESHS-ja duhet të përfundojë në vitin 2021. Qytetarët kishin mundësi t'i kontrollojnë të dhënat e tyre në regjistrin e votuesve në internet dhe në zyrat rajonale të KSHZ-së gjatë gjithë vitit, si dhe gjatë periudhës së këqyrjes publike, e cila zgjati nga 21 gushti deri më 9 shtator.²⁴ Nuk u prezantua asnjë masë për ta lehtësuar qasjen në regjistrin e votuesve për personat me aftësi të kufizuara, qoftë online apo personalisht. Mundësia për t'i kontrolluar të dhënat e votuesve duke kërkuar përmes emrit ose adresës së vendbanimit të tyre, si dhe mungesa e masave teknike për të parandaluar keqpërdorimin e kopjes elektronike të regjistrit të votuesve dhe të Listave Zgjedhore që iu dhanë partive që garojnë në zgjedhje, janë në kundërshtim me legjislacionin kombëtar dhe standardet ndërkombëtare për mbrojtjen e të dhënave.²⁵

²⁰ Shih nenin 29 të KDPAK-së të vitit 2006. Shih gjithashtu paragrafin 9.4 të [Komunikatës Nr. 4/2011' Komisionit të KDPAK-së të vitit 2013](#), ku thuhet se “Neni 29 nuk parasheh asnjë kufizim të arsyeshëm, e as që lejon ndonjë përjashtim për cilin do grup personash me aftësi të kufizuara. Prandaj, përjashtimi i të drejtës për të votuar në bazë të paaftësisë së perceptuar ose aktuale psiko-sociale ose intelektuale, duke përfshirë kufizimin në bazë të një vlerësimi të individualizuar, përbën diskriminim në bazë të aftësisë së kufizuar, në kuptim të nenit 2 të Konventës”.

²¹ Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it vunë në dukje se disa KZK nuk ishin në dijeni apo nuk e njihnin procedurën për regjistrimin në ditën e zgjedhjeve, ndërsa KSHZ-ja nuk lëshoi material përkatës për edukimin e votuesve për këtë procedurë.

²² Kodi Zgjedhor nuk parashikon përditësimin e Listave Zgjedhore pas rrethit të parë.

²³ Duke përfshirë edhe Ministrinë e Punëve të Brendshme (MPB), Ministrinë e Drejtësisë dhe gjykatat themelore. Megjithëse Kodi Zgjedhor përcakton që të dhënat e votuesve duhet të nxirren nga Regjistri Kombëtar i Popullsisë, ai gjithashtu kërkon që institucione të ndryshme t'i japin të dhëna drejtpërdrejt KSHZ-së. Aktualisht, Regjistri Kombëtar i Popullsisë nuk përfshin fotografitë dhe gjurmët e gishtërinjve të qytetarëve, dhe as MPB-ja e as KSHZ-ja nuk janë përdorues të regjistruar.

²⁴ Qytetarët mund të kërkojnë korrigjime në Zyrat rajonale të KSHZ-së, si dhe online gjatë periudhës së këqyrjes publike.

²⁵ Paragrafi 10 i [Komentit të Përgjithshëm Nr. 16 të KDPC-së i vitit 1988](#) thotë se “[...] Shtetet duhet të marrin masa efektive për të siguruar që informacioni në lidhje me jetën private të një personi të mos arrijë në duart e personave që nuk janë të autorizuar me ligj ta marrin, ta përpunojnë dhe ta përdorin atë[...]”. Neni 9.1 i [Ligjit për Mbrojtjen e të Dhënave Personale të vitit 2020](#), thotë se të dhënat personale do të "përpunohen në mënyrë që siguron nivel përkatës të sigurisë së të dhënave personale, duke përfshirë mbrojtjen nga përpunimi i paautorizuar ose i paligjshëm, si dhe nga humbja, shkatërrimi ose dëmtimi i rastësishëm, duke i përdorur masat përkatëse teknike ose organizative [...]”

Më 24 shtator, KSHZ-ja mbylli regjistrin e votuesve, i cili përmbante gjithsej 1,824,864 votues, duke përfshirë 82,461 votues të regjistruar se banojnë përkohësisht jashtë vendit, të cilët mund të votojnë në vend, por janë të përfshirë në lista të veçanta.²⁶ KSHZ-ja i publikoi të dhënat e regjistrimit të votuesve të ndara sipas komunave, por jo edhe sipas vendvotimit ose gjinisë. Listat Zgjedhore u shtypën deri më 2 tetor, në përputhje me ligjin. Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së së ODIHR-it shprehën besim në saktësinë dhe besueshmërinë e regjistrimit të votuesve, megjithëse disa i përmendën mangësitë shumëvjeçare në mirëmbajtjen e të dhënave të adresës, dhe pranuan se një numër i konsiderueshëm i qytetarëve që banojnë jashtë vendit mbeten në regjister pasi mbajnë një vendbanim zyrtar në vend.²⁷

Identifikimi biometrik i votuesve, i futur në Kodin Zgjedhor në shkurt të vitit 2020, në bazë të një marrëveshje politike që synon mbrojtjen dhe modernizimin e procesit të identifikimit të votuesve, u zbatua për herë të parë në këto zgjedhje, në të gjitha vendvotimet e rregullta. Ndryshimet shitesë në prill të vitit 2021 i sqaruan procedurat e identifikimit, të cilat, së bashku me emërimin e KSHZ-së së re dhe proceset e vonuara të financimit dhe të furnizimit, rezultuan me një afat kohor të ngjeshur për zbatim dhe e penguan aftësinë e KSHZ-së për t'i miratuar në kohë aktet përkatëse nënligjore, procedurat, trajnimet dhe edukimin e votuesve. Pavarësisht nga mungesa e një projekti pilot, nuk u krye asnjë testim gjithëpërfshirës ose vlerësim i cilësisë para ngarkimit të Listave Zgjedhore në pajisje dhe shpërndarjes së tyre në të gjitha vendvotimet.²⁸ Disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it ngritën shqetësime në lidhje me procesin e furnizimit.

PIBV-të, me të cilat merrej kryetari ose zëvendës-kryetari i KZ-së, e verifikojnë identitetin e votuesve duke i përputhur gjurmët e gishtërinjve të skenuar me ato që gjenden në Listat Zgjedhore elektronike, dhe nuk janë të lidhura në rrjet ose të lidhura në internet.²⁹ Në rast të problemeve teknike me PIBV-të në ditën e zgjedhjeve, KZK-të u koordinuan mbështetjen për TI, duke përfshirë edhe zëvendësimin e mundshëm të pajisjes. Si mënyrë zëvendësuese, identiteti i votuesve mund të përcaktohet edhe duke përdorur Listat Zgjedhore të shtypura. Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së së ODIHR-it, duke përfshirë partitë politike, e mirëpritën futjen në përdorim të identifikimit biometrik të votuesve, si një mjet efektiv për të parandaluar mashtrimin, duke përfshirë votimin e shumëfishtë dhe prezantimin e rrejtshëm në emër të ndonjë votuesi tjetër. Megjithatë, disa prej tyre shprehën shqetësime në lidhje me ndikimin negativ që problemet e mundshme me përdorimin e pajisjeve të reja mund të kenë në besimin e publikut në integritetin e zgjedhjeve dhe në administratën zgjedhore.

Regjistrimi i kandidatëve

Qytetarët që janë të paktën 18 vjeç në ditën e zgjedhjeve dhe kanë të drejtë vote, kanë të drejtë të kandidojnë për postin e kryetarit të komunës ose për këshilltar në komunën e vendbanimit të tyre të regjistruar. Korniza ligjore i ndalon të kandidojnë në zgjedhje ata që aktualisht vuajnë ose presin të vuajnë dënim të plotfuqishëm prej më shumë se gjashtë muaj burgim.

Kandidatët për kryetar komune dhe këshilltarë mund të emërohen nga partitë e regjistruara politike ose nga koalicionet, ose mund të garojnë në mënyrë të pavarur, të mbështetur nga grupe votuesish.

²⁶ Gjithsej 2,250 votues në institucionet ndëshkuese-përmirësuese dhe në institucionet e kujdesit u regjistruan për të votuar një ditë më herët, më 16 tetor.

²⁷ Bashkëbiseduesit vunë në dukje mungesën e bashkëpunimit të komunave në trajtimin e mospërputhjeve në adresat e qytetarëve në Regjistrin Qendror të Adresave si një sfida e vazhdueshme që ka të bëjë me saktësinë e të dhënave të votuesve. Kontrollat e fundit të rastësishme të saktësisë së regjistrimit të votuesve janë kryer nga KSHZ-ja në vitin 2016.

²⁸ Gjithsej 4,000 PIBV të lëvizshme u furnizuan në gusht të vitit 2021 dhe iu dorëzuan KSHZ-së midis 3 shtatorit dhe 9 tetorit. Listat Zgjedhore u ngarkuan në pajisje deri më 10 tetor dhe iu dorëzuan KZK-ve dhe KZ-ve, dy ditë dhe një ditë para ditës së zgjedhjeve, respektivisht.

²⁹ Nëse gjurma e gishtit të një votuesi nuk mund të gjendej në listën elektronike të gjurmëve të gishtërinjve të votuesve, identiteti i votuesit mund të kontrollohej duke e skenuar letërnjoftimin e votuesit ose duke e futur numrin unik amë të qytetarit.

Megjithëse kandidatët për kryetarë komune mund të kandidojnë individualisht, Kodi Zgjedhor kërkon që numri i kandidatëve në listat e parashtruara të këshilltarëve të jetë i barabartë me vendet që janë në dispozicion në Këshillin e komunës, gjë që i pamundëson kandidatët për këshilltarë të konkurrojnë individualisht, që është në kundërshtim me përkushtimet e OSBE-së.³⁰ Për të mbështetur kandidaturat për kryetarë të pavarur të komunave dhe listat e pavarura të këshilltarëve, grupet e votuesve duhet të mbledhin nga 100 deri në 1,000 nënshkrime mbështetëse të votuesve me të drejtë vote që banojnë në komunën përkatëse, varësisht nga numri i përgjithshëm i popullsisë së komunës.³¹ Në praktikë, numri i kërkuar i nënshkrimeve ndryshonte midis 0.4 dhe 5 për qind të votuesve të regjistruar në komunat përkatëse, në kundërshtim me praktikën e mira ndërkombëtare dhe parimin e mundësive të barabarta për t'u kandiduar në zgjedhje.³² Nënshkrimet mbështetëse mund të mblidhen në zyrat e noterëve të caktuar, si dhe në Zyrat rajonale të KSHZ-së, në prani të zyrtarëve të KSHZ-së.

Procesi i regjistrimit të kandidatëve, në përgjithësi, ishte gjithëpërfshirës. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it vunë re një konfuzion dhe respektim jokonsekuent të procedurave të regjistrimit në disa KZK, në lidhje me korrigjimet e mangësive në dokumentet e dorëzuara për emërim dhe futjen e të dhënave në aplikacionin online të KSHZ-së për përpunimin dhe publikimin e listave të kandidatëve. Kjo nganjëherë rezultoi me informacione kontradiktore ose jo të plota për regjistrimin e kandidatëve që ishin në dispozicion të publikut.³³ Deri në fund të afatit më 18 shtator, KZK-të dhe KZQSh-ja regjistruan gjithsej 10,649 kandidatë në 571 lista të kandidatëve për këshillat komunalë, të parashtruara nga 28 parti politike, 6 koalicione dhe 58 grupe votuesish. Gratë përbënin rreth 45 për qind të të gjithë kandidatëve për këshilltarë dhe ishin bartëse në 111 lista të kandidatëve (19 për qind). Të gjitha listat e regjistruara të kandidatëve i plotësuan kërkesat për përfaqësim gjinor.³⁴ Në garat për kryetarë komune garuan gjithsej 299 kandidatë të emëruar nga 22 parti politike, 5 koalicione dhe 25 grupe votuesish; vetëm 25 (8 për qind) ishin gra. MVZ-ja e ODIHR-it është në dijeni të refuzimit të 3 kandidatëve për kryetarë të komunave dhe 9 listave të kandidatëve për këshilltarë komunalë nga KZK-të për shkak të dorëzimit të vonuar ose mangësive në dokumentet për emërim; për të gjitha 12 refuzimet u parashtruan ankesa, por të gjitha u hodhën poshtë nga Gjykata Administrative.

Fushata

Periudha zyrtare e fushatës filloi më 27 shtator dhe përfundoi më 15 tetor në mesnatë. Disa garues filluan t'i përfshijnë votuesit në aktivitete para fillimit zyrtar të fushatës. Fushata ishte aktive dhe në

³⁰ Paragrafi 7.5 i [Dokumentit të Kopenhagës të OSBE-së i vitit 1990](#) i obligon Shtetet pjesëmarrëse të "respektojnë të drejtën e qytetarëve për të kërkuar poste shtetërore dhe politike, individualisht ose si përfaqësues të partive politike apo organizatave, pa diskriminim".

³¹ Për këto zgjedhje, nënshkrimet mbështetëse u mblodhën midis 16 dhe 30 gushtit. Nga 69 grupe votuesish që kishin shpallur synimin e tyre të propozonin lista të kandidatëve për këshillat komunalë, 67 e mblodhën numrin e kërkuar të nënshkrimeve. Për emërimin e kandidatëve për kryetarë të komunave, 30 nga 38 kandidatë të pavarur të mundshëm mblodhën numrin e nënshkrimeve të nevojshme për regjistrim.

³² Seksioni 1.1.3.ii i Kodit të Praktikës së Mirë thotë se "ligji nuk duhet të kërkojë mbledhjen e nënshkrimeve të më shumë se 1% të votuesve në njësinë përkatëse zgjedhore". Në gjithsej 42 komuna, numri i kërkuar i nënshkrimeve tejkaloi 1 për qind. Në 6 nga këto komuna, ky numër tejkaloi 2 për qind, ndërsa në 9 komuna ishte mbi 3 për qind. Në komunën e Vevçanit dhe në Llozovë arriti në 4,8 për qind dhe 5 për qind, respektivisht. Shih gjithashtu seksionin 1.2.3.ii të Kodit të Praktikës së Mirë: "Mundësitë e barabarta duhet të garantohet si për partitë ashtu edhe për kandidatët".

³³ Përveç kësaj, disa KZK e informuan MVZ-në e ODIHR-it se ata nuk ishin gjithmonë në gjendje t'i respektonin të gjitha afatet, për shkak të dorëzimit të vonshëm të të dhënave në lidhje me dosjet penale të kandidatëve nga gjykatat.

³⁴ Çdo gjini duhet të përbëjë të paktën 40 për qind të kandidatëve në listat për këshillat komunalë, me kërkesë që kandidati i gjinisë më pak të përfaqësuar të përfshihet në secilin grup prej tre vendeve të njëpasnjëshme, me një vend shtesë brenda çdo grupi prej dhjetë kandidatësh të rezervuar për kandidatin e gjinisë më pak të përfaqësuar.

përgjithësi paqësore në të gjithë vendin, përkundër incidenteve të izoluar.³⁵ Pandemia e KOVID-19 ndikoi në fushatë, me ç'rast garuesit duhej t'i respektonin protokollet e sigurisë të Qeverisë për tubimet publike.³⁶ Megjithatë, të drejtat dhe liritë themelore, si për shembull ato për tubime dhe lëvizje, u respektuan gjatë gjithë fushatës, dhe garuesit mund ta zhvillonin fushatën lirshëm.³⁷ Mirëpo, u vunë re raste të shumta të retorikës negative, të drejtuara shpesh herë ndaj kandidatëve. Përdorimi i një retorike të tillë, që u vërejt gjatë periudhës para fushatës zgjedhore, u intensifikua gjatë fushatës, dhe e tërhoqi vëmendjen nga debatet e fokusuara në probleme konkrete, përkundër zotimeve nga garuesit se do t'i përmbahen Kodit për Zgjedhje të Drejta dhe Demokratike, të nënshkruar më 23 shtator.

Metodat tradicionale të fushatës përfshinin tubime, fushata derë-më-derë dhe bilborde. Dispozitat në Kodin Zgjedhor që e rregullojnë shpërndarjen e hapësirave publike për këto qëllime janë në favor të partive të caktuara parlamentare në kurriz të partive më të vogla dhe kandidatëve të pavarur.³⁸ Megjithatë, ndarja e këtyre hapësirave nuk rezultoi si kontestuese për këto zgjedhje. Garuesit gjithashtu u mbështetën në reklamata e subvencionuara në mediat e transmetuara dhe mediat online për lajme dhe zhvilluan një aktivitet të gjerë në platformat e rrjeteve sociale. MVZ-ja e ODIHR-it vuri re se shumë funksionarë aktualë i përdorën llogaritë institucionale për fushatë, duke përfituar nga funksioni i tyre publik. Në mungesë të rregulloreve të qarta për zhvillim të fushatës në rrjetet sociale dhe për moderim efektiv, shumë kandidatë, shpesh herë gratë, ishin në shënjestër të gjuhës fyese. Reklamimi politik në mjetet online, si për shembull në Google Ads dhe në rrjetet sociale nuk subvencionohen dhe nuk janë të rregulluara në mënyrë të veçantë. Përderisa partitë politike i përdorën gjerësisht rrjetet sociale në fushatat e tyre, mungesa e transparencës së mjeteve të tilla e bën të pamundur revizionin thelbësor.

Gratë ishin më pak të përfaqësuara në fushatat e partive dhe temat që lidhen me barazinë gjinore dhe të drejtat e grave kryesisht mungonin në platformat dhe fjalimet e garuesve, pavarësisht nga përpjekjet e kufizuara nga disa parti për t'i prezantuar këto politika para votuesve.³⁹

Kryetarët e partive politike kombëtare dhe funksionarët e qeverisë qendrore kishin prezencë të dalluar në ngjarjet e fushatës, duke i prezantuar kandidatët lokalë dhe duke dhënë mesazhe në lidhje me punësimin, shëndetësinë, infrastrukturën lokale, mjedisin jetësor dhe arsimin. Megjithëse këto aktivitete janë të ligjshme dhe në përgjithësi u zhvilluan kryesisht jashtë orarit të punës, Kodi Zgjedhor nuk e rregullon qartë sjelljen e funksionarëve shtetërorë në fushatë.⁴⁰

Pozitivisht, Kodi Zgjedhor përmban dispozita që e ndalojnë përdorimin e burimeve administrative në fushatë, duke përfshirë moratorium, nga dita e shpalljes së zgjedhjeve, për publikimin e projekteve të reja të financuara me mjete publike, si dhe ndalesë për përdorimin e zyrave, pajisjeve apo punonjësve shtetërorë për qëllime të fushatës, dhe për presionin ndaj nëpunësve publikë. Pas shpalljes së zgjedhjeve, nuk mund të bëhen pagesa të rrogave, pensioneve dhe ndihmave sociale, përveç pagesave

³⁵ Për shembull, kandidati për kryetar komune i "Era e Tretë Maqedonase" (Makedonska Era Treta) nga Mogilla mori kërcënime përmes mesazheve SMS nga një udhëheqës lokal i VMRO-DPMNE-së, i cili më vonë kërkoi falje, ndërsa policia hetoi një incident me armë zjarri që kishte në shënjestër shtëpinë e një kandidati për kryetar komune të LSDM-së nga e njëjta komunë.

³⁶ Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan se interpretimi dhe respektimi i udhëzimeve në lidhje me KOVID-in ndryshonte midis partive politike; për shembull, certifikatat e vaksinimit nuk kontrolloheshin gjithmonë nëpër tubime në ambiente të mbyllura.

³⁷ MVZ-ja e ODIHR-it vëzhgoi gjithsej 54 tubime në 33 komuna.

³⁸ Seksioni 1.2.3 i Kodit të Praktikës së Mirë parashikon që mundësitë e barabarta për garuesit në zgjedhje duhet të garantohen dhe "duhet të vlejnjë për përdorimin e objekteve publike për qëllime zgjedhore (për shembull vendosen e bilbordeve)".

³⁹ Rreth 14 për qind e folësve në tubimet e vëzhguara nga MVZ-ja e ODIHR-it ishin gra, dhe gratë, mesatarisht përbënin rreth 30 për qind të publikut në tubimet e vëzhguara.

⁴⁰ Sipas [Kodit të Etikës për anëtarët e qeverisë dhe menaxhmentin ekzekutiv të institucioneve](#), jashtë orarit të punës, drejtuesit e institucioneve publike mund të marrin pjesë në aktivitetet e partive politike, por nuk duhet të rrezikojnë profesionalizmin e tyre.

të rregullta, nga mjetet buxhetore. Ndryshimet e shtatorit të vitit 2021 përfshin dispozita që synojnë ta rrisin transparencën e përdorimit të automjeteve në pronësi shtetërore gjatë fushatës zgjedhore. Megjithatë, në mungesë të një metodologjie për monitorimin sistematik nga institucionet përkatëse, efektiviteti i këtyre masave mbeti i paqartë.

Kishte pretendime nga disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it për presion ndaj votuesve, duke përfshirë punonjësit publikë, për të votuar për garues të caktuar, si dhe për presion ndaj kandidatëve për t'u tërhequr.⁴¹ Për më tepër, MVZ-ja e ODIHR-it pranoi pretendime të besueshme se nëpunësve publikë u është thënë të siguronin lista të votuesve që do të votonin për kandidatin e caktuar. Pretendimet për blerje votash nga partitë kryesore iu bënë me dije gjithashtu MVZ-së së ODIHR-it, pa ofruar prova konkrete. Hetimet për blerjen e dyshuar të votave në Llozovë dhe në Shkup rezultuan me procedura penale kundër disa personave (shih *Kundërshtimet dhe Ankesat*) Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit dhe Avokati i Popullit mirëmbanin ueb-faqe ku qytetarët mund të raportonin parregullsi në fushatën zgjedhore, dhe KSHPK-ja pranoi 30 raporte nga qytetarët dhe partitë politike (shih *Kundërshtimet dhe Ankesat*). Megjithatë, u ndërmorën veprime të kufizuara nga udhëheqësit politikë për të reaguar ndaj akuzave të tilla.⁴²

Partitë politike që i përfaqësojnë bashkësitë më të vogla etnike, duke përfshirë romët, serbët dhe turqit, në përgjithësi u bashkuan me forcat politike kombëtare në koalicionet parazgjedhore. Megjithatë, disa aktorë politikë lokalë e informuan MVZ-në e ODIHR-it se jo gjithmonë kjo nënkupton edhe përfaqësim efektiv të nevojave të komuniteteve të tyre dhe se partitë parlamentare nuk bashkëpunojnë në mënyrë kuptimplote me këto sektorë të elektoratit. Bashkimi Demokratik Boshnjak (BDB) për herë të parë garoi në mënyrë të pavarur, duke përfshirë edhe për postin e kryetarit të Qytetit të Shkupit. Palët që i përfaqësojnë komunitetet serbe dhe turke, pavarësisht pjesëmarrjes së tyre në koalicione më të mëdha, zhvilluan aktivitete të veçanta të fushatës në komunitetet e tyre përkatëse.

Financimi i fushatës

Financimi i fushatës është i rregulluar kryesisht me Kodin Zgjedhor, Ligjin për Financimin e Partive Politike dhe Ligjin për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktin e Interesave. Më 21 shtator, Ministria e Financave i publikoi rregullat, procedurat dhe shabllonet për raportimin e donacioneve dhe shpenzimeve nga garuesit. Përkundër kornizës përgjithësisht gjithëpërfshirëse ligjore për financimin e fushatës, mbeten disa zbrazëtira dhe mospërputhje, kurse rekomandimet e institucioneve përkatëse nuk janë zbatuar. Mbikëqyrja e pamjaftueshme dhe publikimi i vonshëm i informatave për të hyrat e fushatës e zvogëloi transparencën dhe e minoi zbulimin e shkeljeve të mundshme.

Fushatat zgjedhore mund të financohen nga fondet vetanake të partive politike dhe kreditë bankare, si dhe nga donacionet.⁴³ Partitë politike që fituan më shumë se një për qind të votave në zgjedhjet e fundit parlamentare ose lokale marrin financim publik për aktivitetet e tyre të rregullta.⁴⁴ Donacionet, qoftë

⁴¹ Për shembull, një hetim penal filloi në lidhje me një shpërthim në shtëpinë e një anëtari të Lidhjes së Romëve në Maqedoni, që është kandidat për Këshillin e Qytetit të Shkupit në listën e koalicionit të udhëhequr nga LSDM-ja, i cili pretendoi se i ishte bërë presion për t'u tërhequr. Kandidatit të VMRO-DPMNE-së për kryetar të Rankovcës i kishin bërë disa inspektive tatimore gjatë periudhës parazgjedhore.

⁴² Dy ditë para ditës së zgjedhjeve, ministri i brendshëm u bëri thirrje palëve të interesuara zgjedhore t'u lejojnë votuesve të vendosin vetë se për kë do të votojnë dhe i inkurajoi qytetarët t'i raportojnë parregullsitë zgjedhore.

⁴³ Shuma e kredive bankare mbetet e parregulluar, që është në kundërshtim me një rekomandim të mëparshëm të ODIHR-it.

⁴⁴ Sipas Ligjit për Financimin e Partive Politike, 0.15 për qind e burimit të përgjithshëm të të ardhurave të buxhetit duhet t'u jepet partive politike. Nga kjo, 70 për qind duhet t'i ndahen partive parlamentare në proporcion me numrin e deputetëve të fituar, kurse 30 për qind duhet t'u ndahen në mënyrë të barabartë të gjitha partive që kanë marrë të paktën një për qind të votave në zgjedhjet e fundit parlamentare dhe lokale. Në vitin 2021, rreth 58 parti politike morën financim shtetëror; nga këto, LSDM-ja mori 49,956,552 denarë, kurse VMRO-DPMNE 44,039,448 denarë (afërsisht 818,000 dhe 722,000 euro, respektivisht).

monetare apo në natyrë, janë të kufizuara në 3,000 euro për individët dhe 30,000 euro për personat juridikë (në kundërvlerë prej 183,000 denarë dhe 1,830,000 denarë, respektivisht).⁴⁵ Me ligj nuk është rregulluar nëse kandidatët e pavarur mund t'i financojnë fushatat e tyre vetëm brenda kufizimeve për donacione për personat fizik. Asnjë dispozitë nuk i ndalon donacionet pas ditës së zgjedhjeve dhe disa bashkëbisedues ngritën shqetësime për rreziqet e lidhura me korrupsionin.⁴⁶ Kufiri i shpenzimeve të fushatës është 110 denarë (afërsisht 1.8 euro) për votues të regjistruar në një komunë.⁴⁷ Ligji nuk arrin t'i harmonizojë kufizimet për donacione me kufizimet për shpenzime, që rezulton me mundësinë që në komunitat më të vogla një individ i vetëm të mund të financojë tërësisht fushatën e një garuesi. Financimi i fushatës nga palët e treta nuk është i rregulluar me ligj.⁴⁸

Ligji kërkon që garuesit të dorëzojnë katër raporte për financimin e fushatës, me ç'rast afatet për dy raportet e para ishin më 7 dhe 16 tetor, respektivisht.⁴⁹ Raportet e përkohshme të garuesve duhet të përfshijnë informacion mbi donacionet, por jo edhe për burimet e tjera të të ardhurave ose për shpenzimet, që është në kundërshtim me praktikën e mira.⁵⁰ Si rezultat i kësaj, shumë raporte të përkohshme, duke i përfshirë edhe ato të partive kryesore parlamentare me shpenzime të dukshme të fushatës, përmbajnë shumë pak ose aspak informata për burimet e mjeteve të fushatës. Shumica e palëve të interesuara e vunë në dyshim nevojën për të dorëzuar raporte të shumta dhe ngritën shqetësime në lidhje me ndërlikueshmërinë e dokumentacionit raportues, veçanërisht për partitë më të vogla dhe kandidatët e pavarur. Megjithatë ligji kërkon që KSHZ-ja, KSHPK-ja dhe Enti Shtetëror për Revizion (ESHR) t'i publikojnë raportet në ueb-faqet e tyre, ai nuk përcakton ndonjë afat për këtë. Raportet e para të përkohshme u publikuan më 14 tetor, gjë që e kufizoi kohën për shqyrtimin publik para ditës së zgjedhjeve.⁵¹ KSHPK-ja konfirmoi se disa garues, kryesisht kandidatët të pavarur, nuk arritën të dorëzojnë raporte të përkohshme.

Sipas ligjit, KSHPK-ja e mbikëqyr respektimin e rregullave të financimit të fushatës gjatë gjithë procesit zgjedhor. KSHPK-ja shpërndau 16 monitorues *ad hoc* për ta ndjekur fushatën, përveç katër ekspertëve përgjegjës për analizimin e raporteve të tyre dhe për shqyrtimin e llogarive bankare të garuesve.⁵² KSHPK-ja e informoi MVZ-në e ODIHR-it se deri më 14 tetor nuk kishte zbuluar ndonjë shkelje të madhe të rregullave për financimin e fushatës. Në përgjithësi, MVZ-ja e ODIHR-it vërejti se KSHPK-së i mungonte metodologji për të ndjekur parregullsitë e mundshme të financimit të fushatës

⁴⁵ 1 euro është përafërsisht 61 denarë të Maqedonisë (MKD). Ligji i përcakton kufijtë e donacioneve në euro dhe kufijtë e shpenzimeve në denarë. Donacionet në natyrë vlerësohen sipas çmimit të tregut.

⁴⁶ Enti Shtetëror për Revizion (ESHR) dhe KSHPK-ja e informuan MVZ-në e ODIHR-it se kishin vërejtur donacione të tilla në zgjedhjet e mëparshme.

⁴⁷ Varësisht nga popullsia e komunës, kufijtë e shpenzimeve ishin nga 3,571 EUR (përafërsisht 217,831 denarë) deri në 169,174 euro (10,319,614 denarë) nëpër komuna, dhe 841,271 euro (51,317,531 denarë) në Shkup. Kufijtë e njëjtë të shpenzimeve vlejné edhe për rrethet e dyta të mundshme.

⁴⁸ Paragrafi 256 i [Udhëzimeve të Përbashkëta të ODIHR-it dhe Komisionit të Venedikut për Rregulloren për Partitë Politike \(botimi i dytë\) i vitit 2020](#) thotë: "Palët e treta duhet t'i nënshtrohen rregullave të ngjashme për donacionet dhe shpenzimet si edhe partitë politike për t'i shmangur situatat kur palët e treta mund të përdoren për të anashkaluar rregulloret e financimit të fushatës".

⁴⁹ Dy raportet tjera duhet të dorëzohen në afat prej 19 ditëve nga dita e zgjedhjeve, dhe 75 ditë nga shpallja e rezultateve përfundimtare.

⁵⁰ Paragrafi 261 i Udhëzimeve të Përbashkëta të ODIHR-it dhe të Komisionit të Venedikut për Rregulloren për Partitë Politike (botimi i dytë) i vitit 2020, thekson se është praktikë e mirë të kërkohen raporte që u japin organeve mbikëqyrëse dhe publikut informacion paraprak mbi të ardhurat dhe shpenzimet e fushatave të partive dhe të kandidatëve disa ditë para ditës së zgjedhjeve.

⁵¹ Neni 7.3 i [Konventës së OKB-së kundër Korrupsionit e vitit 2003](#), rekomandon që shtetet të ndërmarrin masa për ta rritur transparencën në financimin e kandidatëve për funksionet e zgjedhura publike". Paragrafi 247 i Udhëzimeve të Përbashkëta të ODIHR-it dhe të Komisionit të Venedikut për Rregulloren për Partitë Politike (botimi i dytë) i vitit 2020, thotë se "votuesit duhet të kenë informata përkatëse për sa i përket mbështetjes financiare që u është dhënë partive politike, pasi kjo ndikon në marrjen e vendimeve dhe është një mjet për të kërkuar llogari nga partitë". Shih po ashtu Paragrafin 261.

⁵² MVZ-ja e ODIHR-it vërejti se monitoruesve të KSHPK-së u mungonte trajnimi gjithëpërfshirës për të ndjekur financimin e fushatës.

para dorëzimit të raporteve përfundimtare financiare, gjë që ngre dyshime në lidhje me efektivitetin e mbikëqyrjes. ESHR-ja është e autorizuar të bëjë revizion të raporteve përfundimtare të financimit të fushatës së garuesve, por nuk bën mbikëqyrje të vazhdueshme gjatë fushatës. Kodi Zgjedhor parashikon gjoba deri në 9,000 euro për shkelje të rregullave të financimit të fushatës, por asnjë sanksion i tillë nuk u shqiptua gjatë periudhës së fushatës.⁵³

Mediat

Një numër i madh i mediave, të ndara përgjatë vijave politike, funksionojnë në një treg të vogël për reklamim. Televizioni dhe mediat online janë burimet kryesore të informimit politik. Bashkëbiseduesit e MVZ-së së ODIHR-it nënvizuan se ka përmirësim për sa i përket mbulimit pluralist të lajmeve, por theksuan se ka nevojë për reforma të mëtejshme sistemore në sektorin e mediave. Stagnimi i vazhdueshëm në tregun e reklamave i shkaktuar nga pandemia e KOVID-19 ka rritur më tej varësinë e mediave, veçanërisht të mediave lokale, nga subvencionet shtetërore. Transmetuesi publik, Radio Televizioni i Maqedonisë (RTM), financohet nga buxheti i shtetit; megjithatë, transmetuesit nuk i është ndarë asnjëherë shuma e plotë e përcaktuar me ligj.⁵⁴ Fusha e mediave online, me një numër të madh të mediave, është kryesisht e parregulluar. Bashkëbiseduesit e MVZ-së së ODIHR-it ngritën shqetësime në lidhje me auto-censurën dhe kushtet e këqija të punës në mediat tradicionale, nivelin e ulët të profesionalizmit dhe ngacmimin online, veçanërisht kundër gazetareve.

Kodi Zgjedhor parashikon rregullore të hollësishme për sjelljen e mediave, duke filluar nga shpallja e zgjedhjeve e deri në përfundimin e fushatës. Nga të gjitha mediat, duke përfshirë edhe mediat online, kërkohet t'i mbulojnë zgjedhjet në mënyrë të drejtë, të balancuar dhe të paanshme.⁵⁵ Përkundër rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it, emisionet e lajmeve të RTM-së publike gjatë fushatës edhe më tej i nënshtrohen rregullore të rrepta, gjë që e minon pavarësinë redaktuese të transmetuesit.⁵⁶ Përzgjedhja e kandidatëve për debatet e shumta dhe emisionet debative në mediat private mbeti nën diskrecionin e redaksive. Në mediat kombëtare, disa parti më të vogla dhe disa kandidatë të pavarur kishin mundësi t'i prezantonin platformat e tyre politike. Disa media lokale e informuan MVZ-në e ODIHR-it se ata u përpoqën të organizonin debate, por meqë pak kandidatë shprehën interes, mbulimi i fushatës ishte i kufizuar.

Respektimi i kërkesave ligjore nga ana e mediave në lidhje me mbulimin e zgjedhjeve, nga dita e shpalljes së zgjedhjeve deri në përfundimin e tyre, u mbikëqyr nga Agjencia për Shërbime Audio dhe Audio-Vizuale Mediatike (ASHAAM), e cila publikoi dy raporte për mbulimin mediatik të periudhës ndërmjet shpalljes së zgjedhjeve dhe fillimit zyrtar të fushatës, dhe raporte ditore gjatë periudhës zyrtare të fushatës. ASHAAM-i nuk raportoi ndonjë shkelje, por vuri në dukje se transmetuesit privatë Alsat-M, Sitel, Kanal 5, Telma dhe Alfa nuk i përmbushën detyrimet e tyre ligjore për ta bërë mbulimin e tyre të zgjedhjeve të qashtëm për kategori të ndryshme të qytetarëve, duke përfshirë edhe përdorimin e gjuhës së shenjave. ASHAAM-i lëshoi gjithashtu një deklaratë në lidhje me përdorimin e të miturve në reklamat politike, që u vu re në disa raste.

⁵³ Sanksionet penale për shkeljen e rregullave të financimit të fushatës përfshijnë gjoba dhe dënime me burg.

⁵⁴ Neni 105 i Ligjit për Shërbimet Audio dhe Audio-Vizuale Mediatike përcakton se mjetet për financimin e aktivitetit transmetues, funksionimin dhe zhvillimin e RTM-së dhe të Agjencisë për Shërbimet Audio dhe Audio-Vizuale Mediatike do të sigurohen nga buxheti i shtetit, në shumën prej 0.8 deri në 1 për qind të buxhetit të përgjithshëm të shtetit. Sipas RTM-së, shpërndarja reale e buxhetit u ul nga 0.66 në 0.59 për qind nga viti 2018 deri në vitin 2021.

⁵⁵ Megjithëse ligji përcakton se mbulimi i balancuar varet nga intensiteti i aktiviteteve të fushatës, Agjencia për Shërbimet Audio dhe Audio-Vizuale Mediatike (ASHAAM), si organ mbikëqyrës i mediave, do t'i bazojë përfundimet e saj në krahasimin e mbulimit të fushatës së transmetuesve të ndryshëm pas përfundimit të periudhës zyrtare të fushatës.

⁵⁶ Gjatë periudhës zyrtare të fushatës, RTM-ja është e obliguar t'i kushtojë 30 për qind të lajmeve ngjarjeve të përgjithshme, 30 për qind partive në pushtet, 30 për qind opozitës parlamentare dhe 10 për qind partive joparlamentare dhe kandidatëve të pavarur. RTM-ja u siguroi garuesve politikë hapësirë transmetimi falas gjatë kohës me shikueshmëri më të madhe dhe e vuri në dispozicion studion e saj falas për incizimin e klipave falas.

Reklamat e paguara në mediat transmetuese, të shkruara dhe ato online gjatë periudhës së fushatës financohen drejtpërdrejt dhe ekskluzivisht nga buxheti i shtetit, që u kritikua nga disa bashkëbisedues të MVZ-së së ODIHR-it se e inkurajon klientelizmin.⁵⁷ Ligji nuk përcakton kritere objektive dhe të arsyeshme për shpërndarjen e mjeteve publike për reklamat e paguara, që u jep një përparësi të dukshme partive të caktuara parlamentare, ndërsa ua mohon në mënyrë efektive mundësinë partive më të vogla dhe kandidatëve të pavarur për të zhvilluar fushatë në media, në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe praktikat e mira ndërkombëtare.⁵⁸ ASHAAM-i lëshoi udhëzim ku thekson se garuesit mund ta ndajnë ose ta shpërndajnë kohën e transmetimit të subvencionuar nga shteti me kandidatët e pavarur, përtej ndarjeve të parashikuara me ligj.⁵⁹ Këto procedura të paqarta për ndarjen e mjeteve financiare dhe mungesa e informacionit zyrtar mbi buxhetin për reklamat e paguara, i ngushtuan mundësitë për fushatë në media për partitë më të vogla dhe kandidatët e pavarur.

Sipas monitorimit të mediave nga MVZ-ja e ODIHR-it, mbulimi në lidhje me zgjedhjet në mediat elektronike, në përgjithësi, ishte me ton neutral.⁶⁰ Gjatë periudhës së fushatës zyrtare, dy partitë më të mëdha dominuan në lajmet e transmetuesve kombëtarë të monitoruar.⁶¹ Mediat e monitoruara e pasqyruan ndarjen e partive politike dhe të mediave përgjatë vijave etnike, si në aspekt të mediave që u zgjodhën nga partitë politike për të publikuar reklama, ashtu edhe në aspekt të zgjedhjes së të ftuarve

⁵⁷ Çmimi mesatar për reklamat e paguara në televizion, në bazë të llogaritjeve të KSHZ-së në përputhje me ligjin, nuk duhet të kalojë 1.97 EUR për sekondë. Për të ofruar kohë të paguar transmetimi për garuesit, mediat duhet të regjistrohen në KSHZ. KSHZ-ja regjistroi 41 stacione televizive, 47 radio stacione, 10 media të shkruara dhe 193 faqe lajmesh në internet. Aplikimet e të paktën 27 mediave u refuzuan, kryesisht për arsye të mosrespektimit të afateve dhe mos dorëzimit të të gjitha dokumenteve të kërkuara.

⁵⁸ Koalicioni i kryesuar nga LSDM-ja "Më e mira për komunën time", BDI-ja, koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE-ja "Rindërtimi i Maqedonisë" dhe Aleanca e Shqiptarëve dhe AlternAtivA morën 90 përqind të mjeteve të ndara, ndërsa partitë më të vogla parlamentare ndanë 7 për qind, kurse të gjitha partitë joparlamentare dhe kandidatët e pavarur duhej të ndanin 3 përqindëshin e mbetur të mjeteve. Paragrafi 233 i Udhëzimeve të Përbashkëta të ODIHR-it dhe Komisionit të Venedikut për Rregulloren për Partitë Politike (botimi i 2-të) parashikon që mjetet publike duhet të "shpërndahen në mënyrë jopartiake, në bazë të kritereve të drejta dhe të arsyeshme". Paragrafi 7.8 i [Dokumentit të Kopenhagës i vitit 1990](#), i obligon Shtetet pjesëmarrëse të garantojnë se "asnjë pengesë ligjore ose administrative nuk duhet ta pengojë qasjen e papenguar në media, duke mos diskriminuar mbi asnjë bazë, për të gjitha grupet politike dhe individët që dëshirojnë të marrin pjesë në procesin zgjedhor". Seksioni 1.2.3 i Kodit të Praktikës së Mirë në Çështjet Zgjedhore i Komisionit të Venedikut parashikon që mundësitë e barabarta duhet të garantohet si për partitë ashtu edhe për kandidatët, ndër të tjera, edhe në lidhje me kohën e transmetimit të mediave dhe mjetet publike, dhe se varësisht nga tema, barazia mund të jetë e rreptë ose proporcionale. Paragrafi 233 i Udhëzimeve të Përbashkëta të ODIHR-it dhe Komisionit të Venedikut për Rregulloren për Partitë Politike (botimi i 2-të) parashikon që mjetet publike duhet të ndahen në mënyrë jopartiake, në bazë të kritereve të drejta dhe të arsyeshme", ndërsa paragrafi 235 parashikon se "sistemi për përcaktimin e shpërndarjes proporcionale (ose të drejtë) të mbështetjes shtetërore financiare ose në natyrë duhet të jetë objektiv, i drejtë dhe e arsyeshëm".

⁵⁹ Për shembull, VMRO-DPMNE-ja e mbështeti kandidaten e pavarur për kryetare të komunës, Danella Arsovska në Shkup; pasi një mundësi e tillë nuk është e rregulluar me ligj, këtë e kontestoi "Levica" (E Majta) në KSHPK.

⁶⁰ Më 22 shtator, MVZ-ja e ODIHR-it filloi monitorimin sasior dhe cilësor të kohës me shikueshmëri më të madhe ndërmjet orës 18:00 dhe 00:00 të transmetuesve publikë RTM 1 dhe RTM 2, të transmetuesve privatë Alsat-M, Kanal 5, Telma dhe Sitel, dhe mbulimin e zgjedhjeve nga ueb-faqe [kurir.mk](#), [plusinfo.mk](#), [tetovasot.com](#), dhe [lajmpress.org](#).

⁶¹ Në emisionet e tyre të lajmeve, RTM1 dhe RTM2 i kushtuan 20 dhe 16 përqind LSDM-së dhe 19 dhe 13 për qind VMRO-DPMNE-së, respektivisht, në përputhje me kërkesat ligjore. Në mënyrë përkatëse, stacionet i ndanë 6 dhe 2 për qind BDI-së dhe 6 dhe 11 për qind Aleancës për Shqiptarët dhe partnerit të tyre të koalicionit, AlternAtivA. Në emisionet e lajmeve të kanaleve private, LSDM-ja pati mbulim midis 18 dhe 31 për qind, VMRO-DPMNE-ja midis 13 dhe 28 për qind, BDI-ja midis 1 dhe 7 për qind, ndërsa Aleanca për Shqiptarët dhe Alternativa deri në 2 për qind në kanalet në gjuhën maqedonase dhe 11 për qind në Alsat-M. Partive më të vogla parlamentare iu dha një përqindje e përgjithshme e mbulimit prej 4 deri në 7 për qind, partitë joparlamentare patën mbulim të përgjithshme deri në 2 për qind, kurse kandidatët e pavarur së bashku patën mbulim deri në 6 për qind.

në debate dhe programe për çështje aktuale nga ana e transmetuesve.⁶² Debatet televizive u organizuan nga kanale private ekskluzivisht për kandidatët për kryetarë komune. Vetëm disa kandidatë shprehën interes për ta shfrytëzuar kohën e transmetimit falas në të dy kanalet televizive publike të monitoruara. Shumica e partive joparlamentare dhe kandidatët e pavarur patën mbulim të kufizuar nga redaksitë, pjesërisht për shkak të aktiviteteve të tyre modeste të fushatës, dhe gjithashtu publikuan shumë pak reklama të paguara politike për shkak të buxhetit të tyre të kufizuar, veçanërisht në ditët e fundit të fushatës.⁶³

Kundërshtimet dhe ankesat

Legjislacioni për zgjidhjen e kontesteve zgjedhore përmban zbrazëtira dhe paqartësi të shumta, të cilat e pengojnë procesin, ku bëjnë pjesë edhe afatet kohore, kërkesa për seancë publike dhe shqyrtimi e ankesave në komisionet e nivelit më të ulët. Formulimi i paqartë i afateve të reja kohore, të futura me ndryshimet në Kodin Zgjedhor të bëra në shtator të vitit 2021 krijuan një pasiguri shtesë.⁶⁴ Përkundër rishikimeve të shpeshta të ligjit, rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it në lidhje me shqyrtimin e kontesteve zgjedhore mbeten të patrajtuara. Baza ligjore e votuesve për të parashtruar kundërshtime mbetet e kufizuar në rastet që kanë të bëjnë me Listat Zgjedhore dhe të drejtat e tyre individuale të votimit, në kundërshtim me praktikën e mira.⁶⁵ Vëzhguesit qytetarë nuk kanë të drejtë të parashtrorjnë ankesa.⁶⁶ Afatet kohore për kundërshtimet mbeten të shkurtra.⁶⁷

Sipas Kodit Zgjedhor, kundërshtimet në instancën e parë mund të parashtrohen te KZK-të, KSHZ-ja dhe gjykatat themelore. Gjykatat themelore dhe KSHZ-ja i shqyrtojnë kundërshtimet kundër shkeljeve të fushatës, por kompetencat e tyre mbi këto çështje nuk janë përcaktuar qartë. Kundërshtimet në lidhje me financimin e fushatës dhe keqpërdorimin e burimeve administrative mund të parashtrohen në KSHPK. Gjykata Administrative është shkalla e fundit e ankimit për shumicën e kundërshtimeve. Përveç vendimeve të KSHZ-së për shkeljet e të drejtave individuale, rregulloret e KSHZ-së mund të kontestohen vetëm para Gjykatës Kushtetuese, gjë që e kufizon mundësinë e korrigjimit në kohë.⁶⁸

Deri më 15 tetor, KSHZ-ja pranoi dhe shqyrtoi në seanca publike 23 kundërshtime, nga të cilat 17 u miratuan.⁶⁹ Në shumicën e rasteve, KSHZ-ja nuk iu përmbajt afateve për shqyrtimin e kundërshtimeve

⁶² Në kanalet në gjuhën maqedonase, partitë shqiptare patën deri në 3 për qind të mbulimit në debatet dhe programet për çështjet aktuale, ndërsa kanalet në gjuhën shqipe i mbuluan këto parti pothuajse ekskluzivisht. Përderisa reklamën me pagesë të partive shqiptare pothuajse mungonin në kanalet në gjuhën maqedonase, rreth 86 për qind e reklamave me pagesë në Alsat-M gjatë periudhës së monitorimit ishin të porositura nga partitë shqiptare.

⁶³ Me përjashtim të Danella Arsovsksë, e cila pati 7 për qind të pjesës së reklamës të paguar të VMRO-DPMNE-së gjatë periudhës së monitoruar dhe ishte e dukshme gjatë gjithë periudhës së fushatës.

⁶⁴ Kjo bëri që Gjykata Administrative të kërkojë shpjegim zyrtar nga Ministria e Drejtësisë. Gjykata e njoftoi MVZ-në e ODIHR-it se deri më 15 tetor nuk kishin marrë përgjigje dhe vendosi të zbatonte afatin më të gjatë të parashikuar nga Kodi Zgjedhor (3 ditë) për të gjitha ankesat në lidhje me parregullsitë e ditës së zgjedhjeve.

⁶⁵ Seksioni 11.3.3.f i Kodit të Praktikës së Mirë rekomandon se "[të gjithë] kandidatët dhe të gjithë votuesit e regjistruar në zonën përkatëse zgjedhore duhet ta kenë të drejtën e ankimit. Në rastin e ankimit nga votuesit për rezultatet e zgjedhjeve mund të aplikohet një kuorum i arsyeshëm".

⁶⁶ Vërejtjet e vëzhguesve në lidhje me parregullsitë e pretenduara mund të vetëm të regjistrohen në Ditarët për evidencën e ngjarjeve të KZ-ve.

⁶⁷ Si rregull, ankuesit kanë deri në 2 ditë për të parashtruar një kundërshtim, me ç'rast janë paraparë 1-3 ditë për shqyrtimin e shumicës së kundërshtimeve. Pas ndryshimeve të fundit, kundërshtimet për ditën e zgjedhjeve nga votuesit duhet të parashtrohen brenda 12 orëve (më parë 24 orë) dhe duhet të shqyrtohen brenda 2 orësh. Seksioni II.3.3(95) i Raportit Shpjegues të Kodit të Praktikës së Mirë thotë se afatet kohore duhet [...] të zgjasin aq sa për të garantuar ushtrimin e së drejtës për ankesë, si dhe marrjen e një vendimi të peshuar mirë. Një afat kohor prej tri deri në pesë ditë në instancën e parë (duke përfshirë parashtrimin e apelimit dhe marrjen e vendimit) duket se është i arsyeshëm".

⁶⁸ Paragrafi 5.10 i Dokumentit të Kopenhagës i OSBE-së i vitit 1990 parashikon se "çdokush do të ketë mjete efektive juridike ndaj vendimeve administrative, për ta garantuar respektimin e të drejtave themelore dhe për ta siguruar integritetin ligjor".

⁶⁹ Shumica e ankesave kishin të bënin me të drejtën e votës, duke përfshirë edhe votimin në shtëpi.

dhe vendimet nuk u publikuan, duke e minuar transparencën dhe të drejtën për mjete efektive ligjore. Udhëzimet e KSHZ-së për shqyrtimin e ankesave u miratuan vonë dhe përmbanin mospërputhje për sa i përket afateve kohore, gjë që ndikoi në kuptimin adekuat të procedurave të kërkuara, veçanërisht në nivelin e KZK-ve.⁷⁰ Në përputhje me ligjin, KSHZ-ja e mirëmbajti një sistem elektronik për parashtrimin dhe ndjekjen e kundërshtimeve, por nuk e lëshoi në përdorim deri në më 6 tetor dhe nuk e përditësoi atë në mënyrë të vazhdueshme. As ligji e as udhëzimet e KSHZ-së nuk kërkojnë që komisionet zgjedhore t'i njoftojnë partitë për seancën në lidhje me rastin e tyre; KSHZ-ja konfirmoi se vetëm garuesit e regjistruar ishin të ftuar të marrin pjesë në seanca, në kundërshtim me praktikën e mirë.⁷¹

KSHPK-ja shqyrtoi dy kundërshtime në një seancë publike, duke i respektuar të drejtat procedurale të palëve në rast. Megjithatë, rreth 30 raporte të parashtruara në KSHPK që nga shpallja e zgjedhjeve, shumica prej të cilave pretendonin keqpërdorimin e burimeve shtetërore, nuk u trajtuan si kundërshtime dhe për këtë arsye nuk u shqyrtuan në mënyrë të përshpejtuar, duke e minuar kështu mjetin efektiv ligjor.

Gjykata Administrative pranoi dhe shqyrtoi 14 kundërshtime para ditës së zgjedhjeve, 12 në lidhje me regjistrimin e kandidatëve dhe 2 në lidhje me mediat; të gjithë u refuzuan ose u hodhën poshtë. Ashtu siç kërkohet me ligj, Gjykata Administrative i publikoi vendimet e saj në lidhje me kundërshtimet në kohë. Përkundër kërkesës kushtetuese për të mbajtur seancë publike, Gjykata Administrative e shqyrtoi shumicën e ankesave pa seancë, në kundërshtim me detyrimet ndërkombëtare.⁷²

Deri më 16 tetor, MVZ-ja e ODIHR-it u informua nga Prokuroria Publike e Shtetit për disa hetime penale të lidhura me zgjedhjet, duke përfshirë pretendime për blerjen e votave dhe incidente të dhunshme gjatë një ngjarjeje të fushatës dhe në shtëpinë e një kandidati.⁷³

Vëzhguesit qytetarë dhe ndërkombëtarë

Kodi Zgjedhor parashikon vëzhgimin qytetar dhe ndërkombëtar, e gjithashtu u jep të drejtë garuesve të regjistruar të caktojnë përfaqësuesit e tyre të autorizuar për ta ndjekur të gjithë procesin zgjedhor. Shoqatat e qytetarëve dhe organizatat e huaja të regjistruara të paktën një vit para ditës së zgjedhjeve dhe statutet e të cilave e përfshijnë parimin e mbrojtjes së të drejtave të njeriut mund të aplikojnë për akreditim në KSHZ për të shpërndarë vëzhgues deri në 10 ditë para ditës së zgjedhjeve.⁷⁴ Përfaqësuesit e kandidatëve në organet zgjedhore të nivelit më të ulët mund të regjistrohen në KZK deri në dy ditë para ditës së zgjedhjeve.

Përkundër ftesës nga KSHZ-ja drejtuar të gjitha organizatave që kanë të drejtë t'i vëzhgojnë zgjedhjet, kapaciteti dhe interesi i OSHC-ve në këto zgjedhje ishte i kufizuar. KSHZ-ja e vazhdoi periudhën për dorëzimin e aplikacioneve për akreditim, për t'i mundësuar të aplikojnë OShC-ve të cilat nuk arritën ta bëjnë këtë deri në fund të afatit zyrtar, më 6 tetor. Deri në afatin e fundit të zgjatuar, KSHZ-ja akreditoi 5 organizata vëzhguese qytetare me gjithsej 815 vëzhgues, si dhe 2 organizata ndërkombëtare dhe 17 delegacione diplomatike dhe të huaja.⁷⁵ Nga organizatat vëzhguese qytetare, CIVIL - Qendra për Liri

⁷⁰ Një udhëzim në lidhje me shqyrtimin e ankesave nga KZK-të u miratua më 30 shtator dhe u publikua më 3 tetor, dhe një udhëzim për shqyrtim nga KSHZ-ja u miratua më 8 tetor dhe u publikua më 11 tetor.

⁷¹ Seksioni II.3.3.h i Kodit të Praktikës së Mirë parashikon se duhet të mbrohet e "drejta e palës ankuese" për të marrë pjesë në seancë që i përfshin të dyja palët".

⁷² Neni 6 i PNDKP-së parashikon të drejtën themelore për një seancë të drejtë dhe publike nga një gjykatë kompetente.

⁷³ Një Komision u krijua në kuadër të Prokurorisë Publike të Shtetit për ta koordinuar hetimin e parregullsive në lidhje me zgjedhjet.

⁷⁴ Megjithëse Kodi Zgjedhor dhe kalendari i KSHZ-së e caktojnë afatin prej dhjetë ditësh para ditës së zgjedhjeve si datë të fundit për parashtrimin e kërkesave për akreditim, Kodi i Sjelljes së KSHZ-së parasheh pesë ditë para ditës së zgjedhjeve.

⁷⁵ Grupi më i madh i vëzhguesve qytetarë u shpërnda nga AKSIOS 2017 Shkup, me 512 vëzhgues të akredituar.

kreu aktivitete afatgjata të vëzhgimit në të gjithë vendin që nga mesi i gushtit dhe shpërndau 277 vëzhgues afatshkurtër në terren në ditën e zgjedhjeve. Organizata i prezantoi gjetjet nga monitorimi i saj i mediave dhe i fushatës para zgjedhjeve në disa konferenca për shtyp dhe në ueb-faqen e saj para zgjedhjeve dhe raportoi për vëzhgimet e saj gjatë gjithë ditës së zgjedhjeve, duke kontribuar kështu për transparencën e procesit.

Dita e zgjedhjeve

Dita e zgjedhjeve ishte në përgjithësi paqësore, me një pjesëmarrje prej 49.0 për qind të votuesve, të shpallur nga KSHZ-ja. KSHZ-ja ndau informacione të përditësuara në lidhje me procesin e votimit gjatë gjithë ditës së zgjedhjeve dhe në natën e zgjedhjeve filloi t'i postojë në ueb-faqen e saj rezultatet e hollësishme paraprake të zgjedhjeve nga vendvotimet, gjë që e rriti transparencën. Kryetarët e 55 për qind të KZ-ve të vëzhguara nga vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it ishin gra, dhe në përgjithësi 47 për qind e anëtarëve të KZ-ve në vendvotimet e vëzhguara ishin gra.

Hapja e vendvotimeve u vlerësua pozitivisht në 58 nga 64 vendvotimet ku u vëzhgua ky proces nga vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it. Megjithatë, në 8 vendvotime ku u vëzhgua hapja, PIBV-ja nuk ishte funksionale, dhe në 31 vendvotime KZ-ja kishte vështirësi me përdorimin e pajisjes. Në përgjithësi, procedurat e hapjes u respektuan, megjithëse 10 KZ nuk demonstuan para të gjithë të pranishmëve se kutitë e votimit ishin të zbrazëta ose nuk i mbyllën ato siç duhet, ndërsa 5 KZ nuk e futën numrin serik të vulave në Ditarin e KZ-së. Në njëzet e shtatë vendvotime të vëzhguara pati kryesisht vonesa të vogla në hapjen e votimit.

Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it e vlerësuan votimin pozitivisht në 97 për qind të 625 vendvotimeve ku u vëzhgua ky proces, duke e karakterizuar procesin si transparent, të qetë dhe të organizuar mirë. Masat mbrojtëse për KOVID-19 në përgjithësi u respektuan, megjithëse distanca fizike nuk u mbajt vazhdimisht. Shumë vëzhgues të MVZ-së së ODIHR-it raportuan probleme me PIBV-të dhe në 14 për qind të vendvotimeve të vëzhguara procesi i votimit kishte vështirësi për shkak të këtyre problemeve. Në 4 për qind të vendvotimeve ku u vëzhgua votimi, PIBV-të nuk ishin funksionale, ndërsa në shumë vendvotime të tjera, pajisjet kishin probleme të ndryshme teknike. Një problem i përsëritur dhe i përhapur ishte dështimi i PIBV-ve për t'i përputhur gjurmët e gishtërinjve të votuesve me ato në Listën Zgjedhore: në 75 për qind të vendvotimeve të vëzhguara, jo çdo votues në Listën Zgjedhore mund të identifikohet në mënyrë pozitive përmes skenimit të gjurmëve të gishtërinjve. Kjo duket se i preku veçanërisht votuesit e moshuar dhe votuesit në zonat rurale. Shumica e KZ-ve në vendvotimet e vëzhguara i trajtuan këto probleme në mënyrë profesionale. KSHZ-ja njoftoi se kishte autorizuar shtatë KZ për të vazhduar votimin pa përdorur PIBV, dhe tërhoqi vërejtjen se aty ku KZ-të kishin kaluar në sistemin e mëparshëm pa autorizimin e KSHZ-së, votimi do të anulohet. KSHZ-ja gjithashtu e zgjati votimin për 30 minuta dhe njoftoi se votuesve që ishin brenda objektit të vendvotimit në kohën e mbylljes do t'u lejohej të votonin.

Përkundër problemeve me PIBV-të, në përgjithësi, procedurat e identifikimit të votuesve u respektuan në vendvotimet e vëzhguara. Në 14 për qind të vendvotimeve të vëzhguara, një ose më shumë votuesve iu mohua mundësia për të votuar, shumica sepse nuk ishin në gjendje të tregojnë letërnjoftim të vlefshëm ose nuk mund të gjendeshin në Listën Zgjedhore të atij vendvotimi. Procedurat e votimit u respektuan në përgjithësi, megjithëse vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it vunë re se jo të gjithë votuesit i plotësuan fletëvotimet e tyre në fshehtësi (6 për qind e vendvotimeve të vëzhguara). Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan raste të përhapura të votimit në grup (8 për qind), gjë që ndikon negativisht në pjesëmarrjen e grave. Në 3 për qind të vendvotimeve të vëzhguara, kutitë e votimit nuk ishin mbyllur siç duhet.

U vërejtën materiale të fushatës dhe aktivitete të fushatës në afërsi të 4 për qind të vendvotimeve të vëzhguara nga vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan

gjithashtu disa indikacione të izoluar të frikësimit të votuesve në dhe rreth vendvotimeve. Në 6 për qind të vendvotimeve të vëzhguara, persona të tjerë përveç anëtarëve të KZ-ve mbanin shënime se kush votonte, edhe pse kjo duket se bëhej kryesisht për ta numëruar pjesëmarrjen e votuesve.

Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan se në 5 për qind të vendvotimeve të vëzhguara kishte numër tepër të madh të njerëzve. Në rreth 53 për qind të vendvotimeve personat me aftësi të kufizuara fizike nuk mund të hynin në mënyrë të pavarur, ndërsa në 26 për qind të vendvotimeve, organizimi i hapësirës nuk ishte i përshtatshëm për votuesit e tillë. Nëntë për qind e vendvotimeve të vëzhguara nuk kishin shabllon të Brejtit për votim, për t'u përdorur nga votuesit me shikim të dëmtuar.

Përfaqësuesit e autorizuar të kandidatëve ishin të pranishëm në 89 për qind të vendvotimeve të vëzhguara: në 4 për qind, persona të ndryshëm nga anëtarët e KZ-ve, kryesisht përfaqësues të kandidatëve, ndërhyjnë ose e drejtonin procesin e votimit. Vëzhguesit qytetarë ishin të pranishëm vetëm në 10 për qind të vendvotimeve dhe nganjëherë dukej se, në fakt, ishin vëzhgues partiakë.

Numërimi i votave u vlerësua pozitivisht në 49 nga 61 vendvotimet ku u vëzhgua ky proces, por vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan se shumë KZ nuk i ndoqën procedurat e përcaktuara. Përfaqësuesit e autorizuar të kandidatëve ishin të pranishëm në 48 numërimi të vëzhguara të votave, ndërsa vëzhguesit qytetarë ishin të pranishëm në vetëm 5 numërimi. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan dhjetë raste të ndërhyrjes së panevojshme në numërim, të gjitha nga përfaqësuesit e kandidatëve. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan raste të shpeshta në të cilat KZ-të nuk i ndoqën procedurat themelore të barazimit para hapjes së kutive të votimit, ose kur nuk përputhej numri i nënshkrimeve të votuesve në Listën Zgjedhore me të dhënat e PIBV-së mbi pjesëmarrjen dhe me numrin e fletëvotimeve të papërdorura. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan nga 8 numërimi se numrat nuk ishin futur me saktësi në protokollin e rezultateve. Përcaktimi i vlefshmërisë së fletëvotimit ishte në përgjithësi i arsyeshëm dhe konsistent. Persona të ndryshëm nga anëtarët e KZ-ve morën pjesë në 14 numërimi, dhe në 9 vendvotime anëtarët e KZ-ve e kishin nënshkruar paraprakisht protokollin e rezultateve. Tridhjetë e një KZ të vëzhguara kishin probleme me kompletimin e protokolleve të rezultateve, kryesisht për shkak të mosnjohjes së procedurave. Në 25 vendvotime, KZ-të nuk postuan kopje të protokolleve për t'i shfaqur publikisht.

Procesi i nxjerrjes së rezultateve u vlerësua negativisht në 13 nga 57 raportet e dorëzuara nga vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it, nga gjithsej 53 KZK. Në rreth gjysmën e KZK-ve të vëzhguara, kushtet nuk ishin të përshtatshme për dorëzimin e materialeve zgjedhore dhe për nxjerrjen e rezultateve (32 raporte). Në shumë KZK procesi u ndikua negativisht nga organizimi i dobët (16 raporte), hapësira e pamjaftueshme (22 raporte) dhe numri tepër i madh i njerëzve (26 raporte). Respektimi i masave parandaluese për KOVID-19 ishte dukshëm më i ulët se sa gjatë votimit.

Procedurat e nxjerrjes së rezultateve u ndoqën kryesisht, megjithëse lëshime ose shkelje procedurale u raportuan nga nëntë KZK. Në më shumë se tre të katërtat e vëzhgimeve të nxjerrjes së rezultateve, e gjet se protokollin e rezultateve të vendvotimeve përmbajnë mospërputhje. Vëzhguesit e MVZ-së së ODIHR-it raportuan një rast të ndërhyrjes në procesin e nxjerrjes së rezultateve, ndërsa kishte shtatë raporte për tensione ose trazira, në ose rreth KZK-së.

Në ditën e zgjedhjeve, KZK-të dhe KSHZ-ja pranuan 286 kundërshtime nga votuesit në lidhje me të drejtën e tyre për të votuar, nga të cilat KSHZ-ja raportoi se kishte pranuar 217. Përkundër afatit prej dy orësh për zgjidhjen e kundërshtimeve të tilla, shumë KZK i përcollën ato në KSHZ për t'i zgjidhur. Deri në mbylljen e votimit, nuk ishte në dispozicion asnjë informacion zyrtar për numrin e kundërshtimeve të shqyrtuara dhe për statusin e tyre. Prokuroria Publike e Shtetit raportoi një numër hetimesh për sjellje të mundshme kriminale në ditën e zgjedhjeve, duke përfshirë disa raste të dyshuara për blerjen e votave.

*Versioni në gjuhën angleze i këtij raporti është dokumenti i vetëm zyrtar.
Janë siguruar edhe përkthime jozyrtare në gjuhën maqedonase dhe në gjuhën shqipe.*

INFORMATA PËR MISIONIN DHE MIRËNJOHJE

Shkup, 18 tetor 2021 – Vlerësim është bërë për të përcaktuar nëse zgjedhjet përputhen me angazhimet e OSBE-së dhe detyrimet dhe standardet tjera ndërkombëtare për zgjedhjet demokratike, si dhe me legjislacionin kombëtar.

ODIHR ka miratuar Deklaratën e parimeve për Vëzhgimin Ndërkombëtar të Zgjedhjeve të vitit 2005. Kjo Deklaratë e Gjetjeve dhe Përfundimeve Paraprake dorëzohet para përfundimit të procesit zgjedhor. Vlerësimi përfundimtar i zgjedhjeve do të varet, pjesërisht, nga zhvillimi i fazave të mbetura të procesit zgjedhor, duke përfshirë numërimin, nxjerrjen e rezultateve dhe shpalljen e rezultateve, shqyrtimin e ankesave ose kundërshtimeve të mundshme të pas zgjedhjeve, dhe zhvillimin e zgjedhjeve të mundshme të rrethit të dytë. ODIHR-i do të publikojë një raport gjithëpërfshirës përfundimtar, që përfshin rekomandimet për përmirësime të mundshme, tetë javë pas përfundimit të procesit zgjedhor.

Tana de Zulueta është shefe e MVZ-së së ODIHR-it, që filloi me punë më 7 shtator. MVZ-ja e ODIHR-it përfshin 16 ekspertë në kryeqytet dhe 20 vëzhgues afatgjatë të shpërndarë anembanë vendit. Në ditën e zgjedhjeve, MVZ-ja e ODIHR-it shpërndau 165 vëzhgues nga 29 vende. Gratë përbënin 48 për qind të vëzhguesve të ODIHR-it. Hapja u vëzhgua në 64 vendvotime, ndërsa votimi u vëzhgua në më shumë se 625 vendvotime anembanë vendit. Numërimi i votave u vëzhgua në 61 vendvotime ndërsa nxjerrja e rezultateve në 53 KZK.

MVZ-ja e ODIHR-it dëshiron të falënderojë autoritetet për ftesën e tyre për të vëzhguar zgjedhjet, dhe Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve dhe Ministrinë e Punëve të Jashtme për ndihmën e tyre. MVZ-ja e ODIHR-it dëshiron po ashtu të shprehë falënderimin e saj ndaj institucioneve të tjera shtetërore, partive politike, kandidatëve, mediave, organizatave të shoqërisë civile, si dhe përfaqësuesve të bashkësisë ndërkombëtare për bashkëpunimin e tyre.

Për informata plotësuese ju lutemi kontaktoni:

- Tana de Zulueta, Shefe e MVZ-së së ODIHR-it në Shkup (+389 2 5518109);
- Katya Andrusz, Zëdhënësjë e ODIHR-it, në Varshavë (+48 609 522 266), apo
- Keara Castaldo, Këshilltare për zgjedhjet e ODIHR-it, në Varshavë (+48 603 638 999).

Adresa e MVZ-së së ODIHR-it:

Hotel luksoz Limak Shkup, kati 1
Rr. Jordan Mijalkov 31
1000 Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut
telefoni: +389-2-5518109; e-maili: office@odihr.mk